

ВНЗ «Український католицький університет»

Факультет суспільних наук

Кафедра журналістики

Пояснювальна записка

до магістерського проекту

освітньо-кваліфікаційний рівень — магістр

на тему: «Місія (не) здійснення»: цикл матеріалів про українську вищу освіту

Виконала:

студентка 6 курсу, групи СЖУ 17/М

галузі знань

06 «Журналістика»

спеціальності

061 «Журналістика»

Шимків Н.С.

Керівниця — к. ф. н. Улюра Г. А.

Консультант — Опока Ю. В.

Рецензентка — Красовська З. Ю.

Львів-2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. УНІВЕРСИТЕТ І ФОРМУВАННЯ ЕЛІТ	
1.1. Університет як інституція: від ідей пізнання до дисциплінарних практик	6
1.2. «Еліта» і «кар’єристи»: для чого навчатися в університеті	15
Висновки до розділу	19
РОЗДІЛ II. Цикл аналітичних журналістських матеріалів про проблеми вищої освіти в Україні: від ідеї проекту до реалізації	
2.1. Реформа вищої освіти: ризики розвитку	21
2.2. Концепція та етапи втілення проекту	24
Висновки до розділу	29
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32
ДОДАТКИ	36
Додаток А. Усім, крім вас. За що викладачі університетів ображені на Кабмін	36
Додаток Б. За красиві очі. Історії харасменту в українських університетах	43
Додаток В. Том і Джеррі. Чи ефективні антиплагіатні програми в українських університетах?	51
Додаток Г. Над освітою. Розмова з Сергієм Квітом	57
Додаток Ґ. Історія успішного переселення. Як Донецький університет прижився у Вінниці	68
Додаток Д. У топі. Чому не можна довіряти рейтингам університетів	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. Реформа української вищої освіти перебуває в активній фазі свого розвитку. Після прийняття закону «Про вищу освіту» в липні 2014 року університети отримали академічну, фінансову та організаційну автономію. У реальності ж заклади вищої освіти не мають фінансових можливостей, щоб реалізовувати свій науковий потенціал. На здійснення концепції автономності не вистачає коштів, які Кабмін прописує у Держбюджеті. Університети часто економлять на опаленні приміщення, взимку у студентів подовжені канікули, на одній робочій ставці працює декілька викладачів, врешті навіть стипендіальне забезпечення є доволі непослідовним: 45% бюджетників з курсу отримують стипендію, інші — просто навчаються безкоштовно. Це створює додаткову «провисаючу» ланку, бо з одного боку, — невмотивовані студенти, з другого — викладачі, які в освітній галузі отримують найменшу зарплатню (найбільше поки вчителі). Через те, що Кабінет Міністрів щороку скорочує кількість бюджетних місць, українські абітурієнти часто завчасно шукають альтернативи за кордоном; натомість ті, що вступають в українські університети часто зіштовхуються із застарілою методикою викладання чи підручниками періоду Радянського Союзу.

З іншого боку, українська вища освіта стала настільки масовою, що чи не кожен випускник 11-го класу вступає в університет незалежно від кількості набраних на ЗНО балів (аби був прохідний). Це своєю чергою знецінює престиж вищої освіти, ставить під питання зміст вищої освіти; університети, попри постійне декларування себе як осередків формування економічних та політичних еліт, цю функцію стрімко втрачають.

Метою представленого проекту є висвітлення ключових етапів реформи вищої освіти, аналіз та класифікація факторів, які впливають на розвиток сучасних українських університетів.

Для реалізації мети ми передбачаємо розв'язання таких **завдань**:

- дослідити історію появи та становлення університету як інституції;
- виокремити внутрішні чинники, які формувались та сприяли розвитку закладів вищої освіти;
- описати основні функції університетів, що сформувалися історично, та визначити їхню специфіку на сучасному етапі;
- описати основні стадії впровадження і розвитку реформи української вищої освіти;
- на прикладі власного творчого доробку проаналізувати етапи написання аналітичних матеріалів від ідеї до її втілення.

Об'єктом наукового дослідження є університет як інституція, що сприяє формуванню спільнот. **Предметом** дослідження є реформа вищої освіти в Україні.

Для досягнення поставленої мети оптимальними були наступні написання **методи** дослідження: елементи *дискурс-аналізу* — вивчення історії формування університету як інституції; *аналіз* — виділення етапів української реформи вищої освіти; *метод дедукції*, *метод збору інформації*, *метод аналітичного інтерв'ю* — для створення власного творчого проекту аналітичних текстів. Основними методами дослідження стали *описовий* та *історико-типологічний*.

Джерельна база. Для написання теоретичного розділу, ми використали праці Мішеля Фуко, Карла Ясперса, П'єра Бурд'є та Кена Робінсона, а також ознайомились з соціологічними даними щодо розвитку вищої освіти від українського аналітичного центру CEDOS та Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва.

Наукова новизна. Реформа української вищої освіти розпочалась п'ять років тому й триває до сьогодні, що дозволяє нам прослідкувати та проаналізувати вже впроваджені етапи роботи Міністерства освіти і науки. В

українських медіа переважно публікують новини чи переписані прес-релізи про ідеї МОНу щодо закладів вищої освіти без додаткового аналізу. Сьогодні увага журналістів зосереджена на Новій українській школі — головній реформі цього складу Міністерства, проте ми вирішили системно проаналізувати інший етап навчання, — університетський. Наш проект — перша спроба комплексно проаналізувати ситуацію української університетської освіти зсередини.

Практична значимість. Наш проект «Місія (не) здійсненна»: цикл матеріал про українську вищу освіту, підготовлений для публікації в медіа. Теоретичний розділ матиме важливе значення для тих, хто досліджує або хоче зрозуміти ідею виникнення та становленню університету як соціальної інституції. Практична частина сконцентрована на намаганнях системно проаналізувати реформу української вищої освіти та її вплив на розвиток самих університетів. Дослідження також може допомогти журналістам чи громадським активістам у підготовці власних матеріалів про реформування та розвиток української вищої освіти.

Структура роботи. У першому розділі «Університет і формування еліт» ми зосереджуємо увагу на формування університету як інституції, описуємо впровадження дисциплінарних практик, а також становлення елітарності закладів вищої освіти.

Другий розділ «Цикл аналітичних журналістських матеріалів про проблеми вищої освіти в Україні: від ідеї проекту до реалізації» сфокусований на розвитку реформи закладів вищої освіти, а також аналізу власних текстів, детальному описі етапів реалізації творчого доробку.

У висновках ми підсумували та детально проаналізували етапи реалізації проекту. У додатках подано авторські аналітичні тексти.

РОЗДІЛ І.

УНІВЕРСИТЕТ І ФОРМУВАННЯ ЕЛІТ

1.1. Університет як інституція: від ідей пізнання до дисциплінарних практик

Університети стали не тільки логічним продовженням навчання у початковій та середній школі, а й так званим квитком в «успішне життя». Підсилюють цю тезу і роботодавці, які шукають потенційного працівника не тільки з досвідом роботи, а й дипломом про вищу освіту. Сьогодні молодь посилено запрошують вступати в вітчизняні та закордонні університети, демонструючи їхню статусність, престиж і можливості, які можна отримати по завершенню навчання.

Відомий британський експерт з систем освіти та інновацій Кен Робінсон у праці «Освіта проти таланту. Сила творчості» пояснює: «У міру того, як технологічна та економічна революція набирає обертів, освітні системи по всьому світу реформують. Більшість країн дотримуються подвійної стратегії. Перша — розширити доступ до освіти, зокрема до вищої. Попит на освітні кваліфікації щороку зростає; освіта й фахова підготовка — одні з найбільших індустрій у світі. Друга стратегія — підвищити стандарти» [9, с. 27] Натомість, в українському контексті вищої освіти підвищення стандартів передбачає не розширення, а навпаки обмеження та ускладнення вступу в університет. Сьогодні, аби бути студентом, потрібно скласти зовнішнє незалежне оцінювання на прохідний бал. Пороговий мінімум визначається після складання основної сесії ЗНО, відповідно до результатів всіх випускників шкіл та інших учасників сесій, які хочуть цього року вступити в університет.

В українському суспільстві безкоштовна освіта (як шкільна, так і університетська) сприймаються як речі обов'язкові та належні. Подекуди існує стереотип, що платно навчаються або діти заможних батьків, або ті в кого низькі інтелектуальні здібності. Натомість, масовий доступ до освіти з'явився в

європейських країнах і багатьох штатах Америки, відносно недавно, — у 1860-х роках. Доіндустріальне суспільство переважно було неграмотним, читати й писати вміли аристократи та церковні діячі, які керували селянами. Як зазначає Кен Робінсон, саме «зростання індустріалізму дало поштовх до нових колосальних потоків багатства і до нової суспільної сили: заможного й амбітного середнього класу» [9, с. 57]. Державна освіта розвивалася з огляду на інтереси та амбіції середнього класу щодо кар'єри й промислового суспільства, яке вони допомагали творити.

Загалом, грамотність — одна з ознак спільнот, що модернізуються. Проте «масова грамотність» немає нічого спільного з вищою освітою. Університету в цих процесах належить чітка функція, ба навіть місія, — створити та обґрунтувати появу нових класів, формувати політичні та інтелектуальні еліти. Не випадково німецький філософ Карл Ясперс визначає університет як місце, де суспільство та держава дозволяють свідомості епохи розвернутися в найвищій формі: «Там у ролі викладачів і студентів мають право збиратися разом люди, професійне заняття яких виключно — положення істини. Оскільки вимогою людину, як такої, є безумовне дослідження істини, де б воно не відбулося» [17, с. 36].

Масову освіту вважали за можливість заохотити робітничий клас і зменшити таким чином бідність. Для когось освіту була спробою пропагування демократичних цінностей та можливостей: так, американський діяч Горас Манн показово називав масову освіту природним втіленням принципів Конституції [9, с. 58]. Він також виступав за те, щоби в школах навчалися всі діти незалежно від раси та соціального статусу, а також заснував у 1838 році журнал про освітні реформи «Common School Journal». Завдяки його праці в 1852 році в штаті Массачусетс прийняли закон про обов'язкову загальну початкову освіту, що пришвидшило розвиток і доступ до середнього та вищого навчання [23]. Ще хтось побоювався, що в такий спосіб робітники усвідомлять своє реальне становище і це призведе до соціальної революції. Останні, як вважає Кен Робінсон, були праві. Річ була не лише в тому, пояснює автор, що вступити до

університету могли тільки обрані, — кількість місць у закладах вищої освіти була обмежена потребами ринку праці. У Європі та США процес зміни затребуваності почався у 1960-х роках, коли студентів побільшало через те, що якраз піросло покоління народжених після Другої світової війни, більш відоме як бебі-бумери. Економіка знань тільки закріпила тенденцію «отримання диплому» [9, с. 59].

Про зворотній бік цієї тенденції міркує відомий британський історик Тоні Джадт: «До кінця 1960-х в Англії частка школярів, які продовжували навчання у вишах, була найменшою з-поміж розвинених країн. У цій невеликій когорті добре освічених людей лише випускники Оксфорда чи Кембриджа (і значно менш імовірно — кількох лондонських коледжів) могли сподіватися ввійти у внутрішнє коло інтелектуальної та політичної верхівки. А якщо з цієї крихтної групи відфільтрувати ще й відчутну кількість не найрозумніших «спадкових» студентів — які вступили в Оксбридж завдяки класовій належності чи впливовим батькам, — стане зрозуміло, що соціогенетичний фонд, з якого жилися англійська культура й інтелектуальне середовище, справді мізерний» [7, с. 68]. У такий спосіб залучення середнього класу до університетського навчання не тільки модернізувало економіку і суспільство, але й «оновлювало» еліти, відійшовши від «аристократичної моделі» вищої освіти до дещо утопічної ідеології «загальної доступності знання» (і нині щодо університетів провідної).

Термін «економіка знань» першим ввів американський економіст Фріц Махлуп у 1962 році. Під «економікою знань» він мав на увазі ту частину економіки, яка бере участь у виробництві та поширенні знань, а також сприяє, насамперед, економічному росту країни та розвитку суспільства як такого. Яскравим прикладом цієї моделі сьогодні є ІТ-індустрія, яка активно розвивається та диктує свої правила глобальному ринку, завдяки інтелектуальним та інноваційним здібностям [8].

Освіта — той фактор (один із, очевидно), який безпосередньо впливає на економічний розвиток. На «Глобальній конференції з питань рівності та

досконалості в базовій освіті», яка пройшла в травні 2016 року в Шанхаї, виділили п'ять головних думок про роль освіти в зростанні економіки країни [32]:

1. Освіта — це інвестиція. Відносні витрати та вигоди від інвестицій у людей старшого віку в порівнянні з молодшими особами відрізняються. Інвестиції в більш працездатних працівників у будь-якому віці створюють більш високі прибутки, ніж інвестиції в менш працездатних працівників у ранньому віці.

2. Приватні прибутки від навчання — те, що люди отримують на ринку праці, — зростають. Останнім часом все більше людей повертаються, щоб тримати вищу освіту, це показник в останні роки все підвищується.

3. Навички, які вимагає ринок праці, змінюються — однією з причин є змагання між технологією та освітою, оскільки ринки праці пристосовуються до автоматизації. Спроможність працівників конкурувати обмежена низькою продуктивністю освітніх систем у більшості країн, що розвиваються. Технологічні зміни та глобальна конкуренція вимагають високої компетентності та набуття актуальніших навичок.

4. Щоб сприяти успіху на сьогоdnішньому ринку праці, потрібно інвестувати на ранній стадії, а потім безперервно докладатися до здобуття відповідних професійних навичок. Системи освіти, які добре готують дітей на ранніх стадіях, постійно реформуються, все чіткіше орієнтуються на результат.

5. Розширюйте можливості, але зверніть увагу на справедливість — більше інформації також принесе користь студентам та сім'ям з неблагополучних верств, які мають тенденцію переоцінювати переваги та недооцінювати витрати. Освіта є дійсно одним з найпотужніших інструментів для зменшення бідності та нерівності, і вона створює основу для сталого економічного зростання. На рівні держави ця вимога звучить наступним чином: законодавчо забезпечити справедливу якісну освіту та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.

Попит формує ринок, коли ринок перенасичений, відбувається знецінення. Кен Робінсон пояснює університетську реальність так: «Академічна освіта — це ще й форма валюти: на ринку праці існує такий собі курс обміну робіт і дипломів. Як і з усіма валютами, їхня вартість може то зростати, то спадати, залежно від ринкових умов і того, скільки валюти є в обігу. В минулому університетські дипломи мали вищу ринкову цінність, бо ними володіло відносно мало людей. Зростання кількості населення й одночасне поширення економіки знань означають, що тепер у коледжах та університетах навчається безпрецедентна кількість людей. У 1970-х приблизно 1 з 20 громадян старих індустріалізованих держав навчався у коледжі. Сьогодні — один з трьох, а в найближчому майбутньому — кожен другий. Як наслідок, ринкова цінність дипломів падає. Щоб виділитися з натовпу, потрібне щось інше. Щоб отримати роботу, яка колись вимагала ступеня бакалавра, тепер потрібно показати диплом магістра, а то й доктора» [9, с. 56].

Загалом, освітня система побудована за лінійним принципом системи управління — кожен етап є логічним продовженням попереднього. Принцип лінійності керується думкою, що освіта є підготовкою до того, що трапиться згодом: саме тому вона досі зосереджена здебільшого на дітях і молоді. Таку систему часом називають моделлю раннього освітнього завантаження — *front-loading model of education*. Ідеться про здобування знань з максимально раннього віку (наприклад, про дитячі садки, де вивчають англійську мову або приватні початкові школи, де опановують ІТ) і доповнення цих знань протягом життя.

З одного боку, така стратегія має надати максимально знань та навичок, які можна було б застосовувати в практичній діяльності. З іншого, якісна дошкільна та шкільна освіта часто допомагають учням швидше зрозуміти, чим вони хочуть займатися в житті і в такий спосіб зекономити час, витрачений на вибір спеціалізації в університеті. Відвідування дитячого садка, обов'язкова середня освіта, коледж чи вище професійне училище мали б підготувати до трудової діяльності, а вже університет — формувати інтелектуальну та наукову

спільноту. Втім, це твердження не є доказовим законом, а наразі якраз на полеміці із цієї тезою ґрунтуються майже всі спроби реформувати систему освіти, в Україні зокрема.

Університет — це спільнота й одночасно інституція. Всередині університету як інституції, на думку Карла Ясперса, люди об'єднані покликанням як шукати, так і передавати істину науковим способом: «Оскільки істину потрібно шукати науковим способом, дослідження (Forschung) є основним завданням університету. Проте, через те що істина більша, ніж наука, і досягається науковим способом, виходячи з всеохоплюючого буття людини — назвемо це духом (Geist), існуванням (Existenz), розумом (Vernunft) — умовою університетського життя є серйозність окремої особистості» [17, с. 37]. Однак сьогодні, коли наукові установи не контролюються церквами (як то було на початках університетів, про які міркує Ясперс), а більшість фізичних речей, які турбували людей навіть минулого століття, доведено або ж успішно спростовано, університет як установа більше сприяє внутрішньому, подекуди духовному розвитку особистості, допомагає швидше розвинути свої таланти, або ж навпаки, — покинути почате.

Кен Робінсон аргументує, що академічна діяльність досі домінує у загальній освіті через те, що культуру масової освіти прямо й опосередковано сформували потреби університетів: «З багатьох міркувань увесь процес початкової та середньої освіти — це зтяжний процес вступу до університету. Ті, що вступають до вишу, а не йдуть працювати чи подають документи у професійно-технічне училище, досі вважаються найуспішнішими продуктами системи» [9, с. 66]. Власне, саме університет передбачає наукову діяльність та освіту, яка визначається завдяки науковому образу дій в цілому та через зміст наук, що перебувають в освіті на передньому плані [17, с. 60]. В ідеї університету також закладено духовне життя — якщо університет служить науці і якщо наука має сенс завдяки тому, що вона належить великій сфері духовного життя, то саме це духовне життя і є справжньою рушійною силою в університеті [17, с. 39].

Зазначимо, що перші університети виникли в Європі ще в латинських школах, які є послідовниками Академії Платона та Лікею (школи) Аристотеля, та почали відкриватись при церквах після прийняття на континенті християнства.

Власне, ранні університети з'явилися завдяки публічним лекціям, дозвіл на проведення яких давали міська та церковна влади. Одним із перших таких викладачів був французький богослов П'єр Абеляр, який збирав тисячні аудиторії та апелював до людського розуму: наголошував, що люди мають право формувати свої переконання шляхом вільного мислення, а не тільки дотримуватись офіційної богословської доктрини. Найвищим методом логічного мислення, на думку філософа, була діалектика — метод переважно педагогічний [4]. Австрійський історик Генріх Деніфле, редактор журналу про Паризький університет, у 1889 році писав: «Хоч Абеляр викладав задовго до заснування Паризького університету, його методу викладання природничих наук, а в найбільшому степені — богослов'ю і гуманітарним наукам, залишався прикладом, якому слідував майбутній університет» [4].

У Сполучених Штатах Америки вища освіта почала розвиватись поступово, за основу тоді брали англійські університети, проте, на відміну від європейських, американські університети позиціонували як приватні. Першим був Гарвардський у 1636 році. Особливість американської вищої школи — в самостійності закладів освіти, а також у свободі вибору студентів предметів і навчальних курсів. Такий порядок згодом став основою для європейського Болонської системи освіти, впроваджуваної нині в Україні.

Будь-яка інституція, будь-яка спільнота в своєму історичному розвитку виробляє і легітимізує корисні їй дисциплінарні практики (як ми їх називаємо слідом за Мішелем Фуко), скеровані уже на формування спільнот, що визначаються інституції. Університети так само включені в дисциплінарну систему. Французький філософ Мішель Фуко в праці «Наглядати і карати» писав: «“Провиною” учня є не тільки дрібне порушення, а й нездатність виконати завдання. (...) Якщо учень не вивчив катехізис, заданий напередодні,

треба домогтися, щоб він безпомилково запам'ятав його і повторив на наступний день; або ж змусити його слухати, стоячи на колінах і схрестивши руки; або примусити його до каяття якимось інакше» [13].

Порядок, який повинні підтримувати дисциплінарні покарання, носить змішаний характер. Це штучний режим, чітко встановлений та прописаний в законі, програмі чи статуті. Головним завданням дисциплінарних покарань була боротьба з так званими «відступами» від загальних правил і проявом власної думки. Отже, щодо університетів воно повинно було бути виправним і направленим на інтенсивне навчання, на багаторазове повторення завченого (на відміну від покарань, запозичених з судової моделі, де акцент припадав на фізичний стан винуватця, — штрафи, батогів чи карцеру). За словами французького священника та педагога Жана-Батиста де Ла Салля, «з усіх покарань найчеснішими з точки зору вчителя, найбільш виграшними для батьків є додаткові завдання»; позаяк вони санкціонують «черпати в самих помилках дітей кошти, що дозволяють добитися успіхів шляхом виправлення їх недоліків»; тим, наприклад, «хто не написав за все, що було потрібно, або не потрудився зробити це добре, можна дати якимсь додаткове завдання: щось написати або завчити напам'ять» [13].

Ще однією формою покарання, на думку Мішеля Фуко, є екзамен, бо він поєднує техніки нагляду, ієрархії і нормалізує санкції. Іспит робить індивідів видимими, завдяки чому їх можна диференціювати і карати. Саме тому в усіх дисциплінарних механізмах іспит — вже відпрацьований ритуал: «У ньому поєднуються церемонія влади і форма досвіду, застосування сили і встановлення істини. У центрі дисциплінарних процедур іспит демонструє підпорядкування тих, хто сприймається як об'єкти, і об'єктивації тих, хто підпорядковується» [13].

Одним із відгалужень іспиту є тестування (зокрема коефіцієнт інтелекту, IQ, хоча він і не оцінює здібностей учня чи студента повною мірою). Будь-яке тестування показує лише точкові знання, які часто свідчать лише про розвинену короткострокову пам'ять учня; наприклад, для складання зовнішнього

незалежного оцінювання з історії не потрібно вміти розв'язувати чи знати мовні правила, достатньо вивчити дати, орієнтуватись в періодах і мати хорошу фактографічну пам'ять. Варто зазначити, що тестування насправді не вчить мислити креативно та глобально, шукати відповідь на первинне «чому», проте ця система зменшує корупційні ризики та особисті преференції.

На сьогоднішній відкриті практики суто дисциплінарного характеру в університеті, радше, є виключенням, ніж тенденцією, оскільки університети тяжіють до самостійної роботи студентів, а контроль викладацького складу мінімалізується. Такому процесу «сепарації» сприяла, зокрема, Болонська декларація, підписана в червні 1999 року задля стандартизації вищого навчального процесу в ЄС. Було запроваджено кредитно-модульну систему, яка передбачає індивідуальний підхід для студентів (наприклад, можливість не складати іспит, якщо тебе задовольняє бал, отриманий впродовж семестру).

1.2. «Еліта» і «кар'єристи»: для чого навчатися в університеті?

Студент очікує від університету більшого, попри те, що вивчає якусь спеціальність для майбутньої професії: для нього університет репрезентує цілісність наук, він хоче якимось чином відчутти це ціле та завдяки йому здобути обґрунтований світогляд [17, с. 65]. До університету, як і до будь-якої просвітницької установи, — завищені вимоги. Довгий час йому надавали такий же ж статус, як і церкві. Тому варто чітко визначити, що ж саме характеризує університет як інституцію. Скажімо, Кен Робінсон виділяє три функції освіти щодо суб'єкта [9, с. 67]:

- Економічну — забезпечити навички, потрібні для того, щоб заробляти на життя і бути економічно продуктивним;
- Особисту — розвинути особисті таланти і здібності;
- Культурну — краще зрозуміти світ довкола нас.

За такого підходу університет від інших інституцій різниться хіба економічною функцією, цього очевидно недостатньо для розуміння роботи університетів у суспільстві.

Французький соціолог П'єр Бурд'є писав, що варто виокремлювати в науковій компетенції те, що є символічним поданням, і те, що є владою: «Дійсно, найясніший апарат, яким оточено те, що в минулому столітті називалося здібностями, а сьогодні — компетентністю: червоні мантиї, оброблені горностаєм, сутани і квадратні шапочки суддів і докторів вчорашніх днів, шкільні дипломи і наукові відзнаки сьогоднішніх вчених. Ось чому на судження з приводу наукових здібностей студента або вченого на всіх етапах його навчання завжди накладається знання тієї позиції, яку він займає в встановлених ієрархіях» [2]. Наприклад, Ivy League, більш відома як Ліга плюща, об'єднує вісім найстаріших університетів Сполучених Штатів Америки, які відзначаються високою якістю навчання і статусом відповідно. Така позиція дозволяє закладам залучати не тільки розумних, а й заможних студентів. Люди готові платити за статус. Приміром, у 2011 році New York Times опублікував матеріал про те, як батьки платили більш «розумним» дітям, щоби ті складали за їхніх тест SAT — «схоластичний тест придатності» для вступу в коледж, який згодом дозволить потрапити в омріяний університет [19].

Натомість, не тільки зовнішні атрибути є показниками університетського життя. Ще одним заохоченням до статусного росту у традиційній університетській структурі є нагородження академічних здобутків науковими ступенями та вченими званнями. Змагання, пояснює Бурд'є, яке визнає наука істеблішменту, — це боротьба в рамках соціальної пристойності, яке служить де факто перешкодою для справжньої наукової змагальності [2]. Головне завдання науки — пояснення зовнішніх процесів, дослідження подій і пошук істини на основі аналізу та спостереження.

Домінуючим способом наукового пізнання, — пише Кен Робінсон, — є логічно-дедуктивне мислення і творення пропорційного знання [9, с. 161]. Наука існує тільки разом із методичною свідомістю: «Разом зі знанням я знаю

про шлях, який веде мене до результату; в той же час, знаючи шлях, я знаю про місце розташування і кордони певного у цей момент сенсу знання» [17, с. 40]. Врешті-решт важко не погодитись із цим, адже в основі будь-якого наукового дослідження лежить інтуїція та суб'єктивна оцінка автора.

Саме тому, науковий капітал — це виняткова форма соціального статусу, який при дотриманні певних умов може накопичуватися, передаватися і навіть конвертуватися в інші типи капіталу. Саме диплом у результаті відіграє визначну роль в постійному процесі накопичення соціального капіталу та старту успішної кар'єри: «Починаючи з high school майбутній вчений усвідомлює роль суперництва і престижу в своєму майбутньому успіху. Він повинен постаратися отримати найвищі оцінки, щоб бути прийнятим в college, а потім — в graduate school. Він розуміє, що здобути освіту у визнаному college має для нього вирішальне значення. Нарешті, він повинен завоювати повагу своїх професорів, щоб роздобути рекомендаційні листи, які допоможуть йому при вступі до college, при отриманні стипендії, премій» [2].

При виборі навчального закладу абітурієнти та їхні батьки (переважно в українському суспільстві батьки чи близькі родичі оплачують дітям навчання) орієнтуються на бренд та історію закладу, його «популярність» серед інших знайомих і, звісно ж, статусність. Університети в свою чергу цим частково, а інколи навмисне, зловживають — акцентуючи на своїй історії, наприклад, «наш університет заснований ще в 15 століття» чи відомих випускників/працівників — «у цій аудиторії викладав сам Іван Франко». Цінність університету отождолюється в статусі, який переважно був вирішальним при працевлаштуванні. Цей аспект є впливом і сьогодні, проте все частіше роботодавці шукають креативних людей з розвиненими «soft skills» — так званими гнучкими навичками. За даними Гарвардського університету 85% кар'єрного успіху залежить саме від них, тоді як лише 15% від технічних вмінь та знань, більш відомих як «hard skills» [31]. Саме технічних навичок сьогодні навчають в університеті — від вивчення напам'ять теорій до виконання якихось

функціональних завдань. «М'які» або ж гнучкі вміння — це, насамперед, майстерність комунікації та лідерство.

Американський діловий журнал Forbes у квітні 2019 року визначив десять навичок, які потрібні будуть для роботи в майбутньому, а отже – те, чого врешті мали б навчати, починаючи зі школи [30]:

1. **Креативність.** Роботи не можуть конкурувати з людьми за творчість, тому «людським» працівникам потрібно навчитись в майбутньому мислити оригінально та нестандартно. Це певною мірою допоможе усвідомити перевагу людини над технологіями.

2. **Емоційний інтелект.** Здатність людини усвідомлювати, контролювати та висловлювати свої емоції, а також знати про емоції інших, описувати їхній емоційний глуд. Головні прояви — співчуття, цілісність, неконфліктна робота з іншими.

3. **Критичне мислення.** Людина з навичками критичного мислення може запропонувати інноваційні рішення та ідеї, вирішити складні проблеми, використовуючи міркування, логіку та оцінку аргументів. Першим кроком у критичному мисленні є аналіз потоку інформації з різних ресурсів. Люди, що мають сильне аналітичне мислення, знадобляться, щоб орієнтуватися на поділ праці людина/машина.

4. **Активне навчання із фокусом на зростання.** Будь-хто в майбутній роботі повинен активно вчитися і рости. Людина, яка має розумовий розвиток, розуміє, що її здібності та інтелект можуть бути розроблені, і вона знають, що зусилля для створення навичок призведуть до вищих досягнень.

5. **Оцінка та ухвалення рішень.** Прийняття людських рішень стане складнішим на майбутньому робочому місці. Хоча машини та дані можуть обробляти інформацію та давати уявлення, які неможливо було б зібрати людям, в кінцевому рахунку людині необхідно буде прийняти рішення, визнаючи наслідки, які рішення може мати для інших сфер бізнесу, персоналу та впливу на людські почуття, такі, як моральний дух. Оскільки технологія

забирає грубі та повсякденні завдання, вона залишає людей для прийняття рішень високого рівня.

6. **Міжособисті комунікаційні навички.** Здатність обмінюватися інформацією і значеннями між людьми буде важливою майстерністю під час 4-ї промислової революції. Це означає, що люди повинні відточувати свою здатність ефективно спілкуватися з іншими людьми, щоб вони могли говорити правильні речі, використовуючи правильний тон голосу і мову тіла.

7. **Лідерські вміння.** Для майбутньої робочої сили будуть необхідними риси, які часто пов'язують з лідерством, наприклад, натхнення і мотивація, які допомагають іншим ставати «найкращими» версіями себе. Незважаючи на те, що типова організаційна схема сьогодні може не настільки поширена, люди будуть брати на себе керівну роль у проектних групах або працювати з іншими співробітниками для вирішення питань та розробки рішень.

8. **Різноманітність і культурний інтелект.** Оскільки наш світ і робочі місця стають різноманітнішими і відкритішими, важливо, щоб люди мали навички розуміти, поважати і працювати з іншими, незважаючи на відмінності в расі, культурі, мові, віці, статі, сексуальній ідентичності, політичних або релігійних переконаннях тощо. Здатність розуміти і пристосовуватися до інших, які можуть мати різні способи сприйняття світу, не тільки покращить взаємодію людей у компанії, а й зробить продукти та послуги компанії інклюзивними та успішними.

9. **Технологічні навички.** Четверта промислова революція підживлюється такими технологічними нововведеннями, як штучний інтелект, великі дані, віртуальна реальність, блокчейн та багато іншого. Це означає, що всім буде потрібно певний рівень комфорту щодо технології. На самому базовому рівні працівники в більшості ролей повинні будуть отримувати доступ до даних і визначати, як діяти. Це вимагає певних технічних навичок. На більш фундаментальному рівні кожен повинен розуміти потенційний вплив нових технологій на їхню промисловість, бізнес і роботу.

10. **Сприйняття змін.** Через швидкість змін на майбутньому робочому місці люди повинні бути спритними і здатними прийняти і відзначити зміни. Когнітивна сфера не тільки повинна бути гнучкою, а й адаптивною, оскільки працівники повинні пристосуватися до змінних робочих місць, очікувань і наборів навичок. Важливою майстерністю буде здатність бачити зміни не як тягар, а як можливість росту та можливості впроваджувати інновації.

Висновки до розділу.

Перші зразки класичних університетів зародились в ранньому Середньовіччі завдяки публічним лекціям мандрівних філософів. Нині освітня система побудована за лінійним принципом системи управління.

Сьогодні університет не просто надає можливість отримати нові знання, а найперше — здобути соціальний капітал та зв'язки, які дає диплом, наприклад, американських університетів Ліги плюща. Українська вища освіта поки робить лише спроби створення якісних і затребуваних навчальних закладів, у яких «додатком» до диплому будуть не бали, а контактна база роботодавців.

Разом і з цим, університети розбудовувались як місця дисциплінарних практик з акцентом на моральну складову. Найяскравішим доведенням цьому є екзамен. Сьогодні в час технологічного розвитку та штучного інтелекту, класичні «усні» іспити змінюють тестування, які нібито більш об'єктивно можуть оцінити знання. Натомість, варто зазначити, що це також безпечна можливість застерегти студентів від насилля та домагання викладачів, зокрема сексуального.

Саме в реформуванні університетів варто виокремлювати символічне подання і владу.

РОЗДІЛ II. Цикл аналітичних журналістських матеріалів про проблеми вищої освіти в Україні: від ідеї проекту до реалізації

2.1. Реформа вищої освіти: ризики розвитку

Українська вища освіта за останні десять років зазнала небагато, але важливих змін, — насамперед, запровадження зовнішнього незалежного оцінювання. Офіційно система тестування запрацювала в 2006 році, розширивши таким чином доступ до вищої освіти, абітурієнтам різного соціального статусу та походження. Якщо раніше вступники складали внутрішні університетські іспити, враховувався середній бал шкільного атестата, то з появою ЗНО корупційні нюанси почали в рази зменшуватись. Система щороку вдосконалюється, наприклад, торік Міністерство освіти і науки скасувало оцінювання творчих конкурсів при вступі на факультет журналістики чи дизайну (раніше, часто саме такі «конкурси» в результаті вирішували, хто навчатиметься на бюджеті). Поступово Міністерство освіти і науки затверджує тестування для магістерських програм, першими стали програми з «Права», «Журналістики», «Філології», «Міжнародних відносин», «Сфер обслуговування» та «Соціальних і поведінкових наук». Справедливий вступ на магістратуру є першим кроком для того, щоб у подальшому в університетах працювали компетентні викладачі.

Для університетської діяльності ключовим для змін став закон «Про вищу освіту», який був одним із перших прийнятих в 2014 році, одразу після Революції Гідності, — 1 липня. В його основі закладено реформування самих закладів вищої освіти, зокрема ідея автономії: академічної, фінансової, організаційної. Через п'ять років після імплементації, можемо відзначити, що університети досі не мають фінансової автономії, вони досі не можуть монетизувати академічні надбання.

Сьогодні бюджетні місця є збитковим, оскільки в українському казначействі бракує коштів, а в університетах своєю чергою починають

економити, — найперше на тривалості навчального процесу: «Уряд щороку формує кількість бюджетних місць, на яку в держбюджеті немає коштів, тому кожне бюджетне місце є недофінансованим, пояснює директор аналітичного центру CEDOS Єгор Стадний. Через це в університетах не вистачає грошей навіть на базові речі: комунальні послуги, зарплати, одна робоча ставка ділиться між більшою кількістю працівників, а про обладнання чи міжнародні стажування для викладачів вже давним-давно ніхто не говорить» [16]. Для старту фінансової автономії потрібні зовнішні чинники — законодавство все ще регламентує багато питань у сфері обліку фінансів, які мають університети, тому має змінитись внутрішній менеджмент у самих закладах. До прикладу, для забезпечення внутрішнього контролю якості освіти в університеті не потрібно нічого, достатньо просто групі викладачів захотіти розповідати студентам більш практичну та актуальну інформацію.

Одна з найбільш яскравих проблем української вищої освіти — орієнтованість на теорію, переважно ще Радянського Союзу. Загалом, відсутність чіткої стратегії розвитку, нині — найбільша проблема українських університетів. На нашу думку, є декілька категорій, які Міністерству освіти та науки, а також самим навчальним закладам, варто видозмінювати й розвивати: зміст навчальних предметів переважно є застарілим, надто теоретичним і не підготовленим до умов майбутнього; часто в університетах відсутні внутрішні програми моніторингу якості та контролю викладання, що стимулює безкарність — від хабарів за складання заліків/іспитів до сексуальних домагань.

Перша заступниця Міністра освіти і науки України у 2014-2016 роках Інна Совсун акцентує, що рівень підготовки самих студентів істотно знизився: «Цьому є статистичне пояснення: в умовах демографічної кризи загальна кількість випускників школи суттєво скоротилась: від 500 тисяч у 2004 р. до 200 тисяч у 2016 р. При цьому кількість ВНЗ суттєво зросла, як і кількість місць у них. За таких умов суттєве зростання частки випускників школи, котрі потрапляють до університетів (до 80%), автоматично позначало зниження рівня підготовки абітурієнтів» [5].

Неякісна освіта вдома спонукає абітурієнтів шукати навчання за кордоном, часто в сусідній Польщі, чий європейський диплом дозволить згодом знайти роботу та залишитись в країні — такий собі «лагідний процес для міграції». Згідно з соціологічних досліджень аналітичного центру CEDOS, «частка українців серед іноземних студентів Польщі у 2015/2016 році склала 57%» [11]. Також серед найбільш бажаних країн для навчання — Німеччина, Австрія, Франція, Словаччина, Угорщина, Канада та Сполучені Штати Америки. Натомість, приріст українських студентів у російських університетах сповільнився — «їх кількість зросла трохи більше, ніж на тисячу осіб. Нагадаємо, що таке зростання не є характерним для попередніх років до російської агресії. Тому, вочевидь, здебільшого воно є результатом вимушеної міграції українців вступного віку з тимчасово непідконтрольних територій Донецької та Луганської областей до Росії» [11].

Окрім навчальної еміграції, серед найбільш серйозних проблем української вищої освіти за даними опитування фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у грудні 2016 року майже третина респондентів цього відзначили «корумпованість викладацького складу університетів (37%, тоді як у 2015 р. — 50%), невизнання дипломів українських ЗВО в інших країнах світу (34% проти 47% у 2015 р.), невідповідність викладання вимогам ринку праці (32% так само як і минулого року) та слабку матеріально-технічну база вишів (32%, у 2015 р. — 27%)» [6]. Основними позитивами української вищої освіти респонденти вважають те, що вона дає «добрі професійні та світоглядні знання».

На сьогодні реформа вищої освіти перебуває в стані активного розвитку завдяки створенню та запуску роботи Національного агентства з забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), яке контролюватиме діяльність самих університетів і сприятиме укрупненню навчальних програм, випускники яких будуть актуальними для робочого ринку.

2.2. Концепція та етапи втілення проекту

У попередній частині ми згадали концепцію Бурд'є щодо формування соціального статусу і символічного капіталу в полі освіти. Вона постає теоретичним підґрунтям виконаного творчого проекту. Пріоритетними стали питання, які є «каменями спотикання» в реформуванні та покращення українських закладів вищої освіти: низькі зарплати, сексуальні домагання, плагіат, переміщені університети з окупованої території, діяльність Нацагентства з якості вищої освіти і рейтингування самих закладів вищої освіти, академічна недоброчесність в університетах, тощо.

Для написання текстів оптимальними щодо розкриття теми були синтетичні жанри аналітичної журналістики (стаття, аналітичне інтерв'ю, репортаж), основним методом аналізу стала дедукція. Французький дослідник Ів Аньєс виокремлює такі складові «хорошого» аналізу [1, с. 269]:

1. Чітка ключова ідея, яка «тягне» за собою всю статтю — це висновки аналітичної роботи автора, а також логіка, яка виходить з порівняння подій.
2. Детальний план та використання послідовних абзаців, кожний з яких можна починати пунктом (підзаголовком) та ключовими словами.
3. Аргументація, яку підкреслюємо статистикою, опитуваннями, посиланнями на роботи або попередні дослідження, співвідношення фактів щодо подій минулого та сучасного контексту.

Відкриває магістерський проект «Місія (не) здійсненна»: цикл матеріалів про українську вищу освіту, аналітичний репортаж *«Усім, крім вас. За що викладачі університетів ображені на Кабмін»*.

Інформаційним приводом для написання тексту стали анонси акцій протесту від Центрального комітету профспілки освітян з вимогою підвищення зарплати викладачам закладів вищої освіти. Причина конфлікту — педагогічним працівникам на початку року збільшили зарплатню, усім, крім викладачів університетів. Перед тим, як відвідати головну акцію у Львові, було

проведене стартове дослідження — ознайомилися з законом «Про вищу освіту» та діяльністю університетів за принципом автономії. Додатково звернулися за коментарем до експертів з вищої освіти — директора аналітичного центру CEDOS Єгора Стадного та експерта з питань освіти Реанімаційного пакету реформ Володимира Бахрушина. Це допомогло висвітлити в тексті наскрізні питання — проблему малокомплексних груп, низьку заробітну плату викладачів, яку закладають у бюджеті через те, що вища освіта завжди є недофінансованою як з боку держави, так і вступників-контрактників, які переважно платять удвічі менше, ніж розраховано на одного українського студента-бюджетника: «Середній обсяг фінансування у розрахунку на одного студента-бюджетника в Україні сьогодні майже 1000 доларів на рік (28 тисяч грн), у східноєвропейських сусідів переважно 3500-6000 доларів (98-170 тисяч гривень), каже експерт з питань освіти Реанімаційного пакету реформ Володимир Бахрушин. Він пояснює, що розраховувати на збільшення фінансування вищої освіти державою чи місцевими бюджетами — не варто. За оптимістичними оцінками, збільшення витрат на вищу освіту у наступному році не буде перевищувати 12-15%, — каже Бахрушин. — Це свідчить про необхідність шукати позабюджетні джерела додаткового фінансування». Зі свого боку зазначимо, що така поведінка викладачів і ситуація навколо їхньої зарплат прямо пропорційно відображає теорію соціального капіталу П'єра Бурд'є, яку ми проаналізували та описали в першому розділі, свою мізерну зарплатню люди виправдовують вищим статусом у суспільстві.

Другим став текст про харасмент в закладах вищої освіти — *«За красиві очі. Історії харасменту в українських університетах»*.

Про сексуальне домагання в українському суспільстві говорять мало, не кажучи вже те, що може відбуватись у стінах університету. Вульгарні компліменти та жарти, торкання частин тіла, пропозиції сексуального характеру. Інформаційним приводом став скандал в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка — студентка 2-го курсу «Інституту біології» Клементина Квіндт звинуватила викладача в сексуальних домаганнях

під час літньої практики. Для висвітлення цієї теми поспілкувалися безпосередньо з Клементиною, контакту з викладачем Романенком не було, в нього на той період нібито були проблеми з серцем, тому ситуацію від університету офіційно прокоментував проректор з науково-педагогічної роботи КНУ імені Тараса Шевченка — Володимир Бугров. Для правозахисного пояснення звернулись за поясненням до членкині Комітету із попередження і боротьби із сексуальними домаганнями Національного університету «Києво-Могилянська академія» Тамари Марценюк. Також для більш повного опису тему харасменту в українських університетах отримали коментар від інших постраждалих — випускника Національного університету харчових технологій в Києві та дівчини, яка просила залишитись анонімною через складу ситуації — вона завагітніла від викладача. Для дотримання балансу журналістських стандартів був опрацьований коментар від магістрантки San Diego State University, щоб розповісти читачам, як ситуацію вирішують за кордоном. Зокрема, студентам перед стартом навчального семестру пояснюють, як розпізнати сексуальне домагання від викладачів, в корпусах розташовані тривожні кнопки, а також двері в кабінет скляні, що зводить ризики прояву харасменту до мінімуму. З іншого боку, так і не вдалось поспілкувалися безпосередньо з викладачами, які можуть зазнавати домагань від студентів, — усі, до кого звертались, підтвердили такий факт, але відмовились публічно його розповідати. В роботі слідкували за розвитком історії Клементини та викладача: 6 березня вийшов офіційний указ про те, що Петра Романенка звільнено з посади. За декілька тижнів забрала документи з університету і Клементина та емігрувала до Німеччини. Цю тему ми вважаємо надзвичайно важливою для проекту, оскільки вона демонструє як елементи соціального статусу викладачів, про які писав Бурд'є, можуть негативно відобразитись на тих, хто цього статусу та впливу немає, зокрема студентів. Історія Клементини також свідчить, що переважно на позір нібито слабка меншість ініціює зміни.

Третій аналітичний текст, який розкриває проблему української вищої освіти пов'язаний із темою плагіату — *«Том і Джеррі. Чи ефективні антиплагіатні програми в українських університетах?»*.

Фокусом цього аналітичного матеріалу став пошук відповідей на питання, що потрібно зробити, щоби в університетах створювався унікальний продукт, і з чим насправді пов'язаний плагіат. Для кращого сприйняття текст поділений по підзаголовках (як і попередні), та акцентовані три ключові фактори: антиплагіатні програми не є вдалим способом боротьби з плагіатом, попри те, що Міністерство освіти і науки України заохочує прихід на ринок компаній, якій забезпечують мінімізацію плагіату; поспілкувалися з викладачкою Національного університету «Києво-Могилянська академія» Наталею Старинською про боротьбу з плагіатом у їхньому університеті та зробили висновок, що нульова толерантність до плагіату повинна виховуватись ще в школі. Якісна освіта має починатись і пояснюватись в початковій та середній школі, з акцентом на вміння та практичні знання, а не зазубрений параграф, який потрібно переказати відповідаючи посеред класу. На наш погляд, плагіат дуже чітко відображає бажання як студентів, так і викладачів отримати вищий соціальний статус за допомогою наукового ступеня чи вченого звання, що ми вже дослідили в попередньому розділі завдяки теорії Бурд'є.

«Над освітою. Розмова з Сергієм Квітом» — інтерв'ю з головою Національного агентства із забезпечення якості освіти (НАЗЯВО), експрезидентом Національного університету «Києво-Могилянська академія» та двічі Міністром освіти України.

Центральною темою розмови стала діяльність Агентства, яке в січні 2019 очолив Сергій Квіт, плани на зміну української вищої освіти, систему контролю за якістю освіти, академічну недоброчесність і студентське вільнодумство. Перед виходом самого інтерв'ю у нас сталась проблема — герой відмовився публікувати свою відповідь на запитання про те, чому в 2012 році закрит в НаУКМА мистецьку виставку «Українське тіло», аргументувавши тим, що питання не стосується теми розмови. Ми дослухались до побажання героя, але

наприкінці тексту написали про непорозуміння, яке відбулось, оскільки під час самого інтерв'ю Сергій Квіт відповів на всі наші запитання під запис диктофона, не заперечуючи своєї позиції та поглядів. Насправді, закриття студентської виставки можна цілком віднести до сучасної версії дисциплінарної практики Мішеля Фуко, які ми згадали в першому розділі.

Наступна тема, на нашу думку, важлива в проєкті через політичну ситуацію, яка склалась в країні — вона стосується переїзду навчальних закладів, зокрема, університетів з території так званих «ДНР» і «ЛНР». Для написання репортажу ми вирішили поїхати до Вінниці, куди п'ять років тому перебрався Донецький університет імені Василя Стуса. Обрали ми його за позитивним рейтингом і відгуками, зокрема за рекомендацією Сергія Квіта. Репортаж *«Історія успішного переселення. Як Донецький університет прижився у Вінниці»* складається з трьох частин: «Донецький університет у Вінниці», «Успішна адаптація», «Не все так добре: як живуть інші переміщені університети». У цьому тексті ми користувались методом «від конкретного до загального», щоб краще висвітлити ситуацію навколо закладів вищої освіти з тимчасово невідконтрольної території. Найбільша проблема цих закладів у політичному підґрунті, — їх фінансують і підтримують за зроблений п'ять років тому вибір, а не за те, що вони продукують сьогодні, — неякісний контент.

Останній матеріал, який завершує магістерський проєкт «Місія (не) здійсненна»: цикл матеріалів про українську вищу освіту стосується рейтингів університетів — *«У топі. Чому не можна довіряти рейтингам університетів»*.

Часто при виборі навчального закладу ми орієнтуємось на зовнішні фактори, такі як бренд університету чи рекламні відгуки. Для нас текст видається важливим, оскільки він впливає на те, хто вступатиме до вишу, як врешті внутрішня ситуація, впливатиме на якість навчання і працездатність випускників. Зокрема, ми поспілкувались з директором аналітичного центру CEDOS Єгором Стадним про те, чому українським рейтингам університетів не можна довіряти, як правильно проводити рейтингування та на що справді варто

орієнтуватись абітурієнтам при виборі навчального закладу. Адже сьогодні, коли є можливість вступу як у межах країни, так і за кордоном, люди орієнтуються на впізнаваність та яскраві пропозиції від закладів вищої освіти, рідше яка ймовірність потім працювати за фахом, часто упускаючи при цьому питання корупції та внутрішньої безпеки в університеті, зокрема вищезгаданих та описаних історій сексуального домагання.

Висновки до розділу.

Реформа вищої освіти розпочалась в Україні в 2014 році після прийняття закону «Про вищу освіту», який передбачає академічну, фінансову та організаційну автономію для університетів.

Для реалізації проекту «Місія (не) здійсненна: цикл матеріалів про українську вищу освіту» були обрані синтетичні жанри аналітичної журналістики (стаття, репортаж, аналітичне інтерв'ю), система аргументацій в котрих розвивається за дедуктивним методом: від аналізу загальних тенденцій до опису конкретних випадків. У такий спосіб нам вдалось описати ключові проблеми в реформуванні української вищої освіти: низькі зарплати викладачів, харасмент, академічна недоброчесність, запуск та відсутність роботи Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, діяльність університетів-переселенців з Донецької і Луганської областей, а також псевдорейтингування закладів вищої освіти.

Попри те, що реформа стартувала п'ять років тому, вона все одно перебуває в «зародковому» стані: українські університети досі не мають фінансової автономії та не можуть монетизувати свої академічні здобутки, а також вимушені постійно економити на власному розвитку через хронічне недофінансування з державного бюджету через те, що Кабінет Міністрів щороку скорочує видатки на вищу освіту.

ВИСНОВКИ

Перші версії класичного, в нашому розумінні, університету з'явилися ще в ранньому Середньовіччі через відкриті лекції мандрівних філософів. Нинішня система освіти побудована за лінійним принципом, коли накопичені шкільні знання конвертуються та вкладаються в університетський диплом.

Саме в університеті поєднано символічний капітал і владу. Раніше, екзамен як різновид дисциплінарної практики дослідив та описав Мішель Фуко, через те, що його форма поєднує в собі нагляд, ієрархію та санкції — «талон» на перескладання за невідповідність до іспиту). Відносно нове впровадження «тестування» як однієї з форм заліку чи іспиту передбачає мінімізацію фізичного контакту студента-викладача та підвищують об'єктивність оцінювання.

В українському суспільстві часто побутує думка, що університетська освіта — перший крок на зустріч успішній кар'єрі та забезпеченому способу життя; через те немає проблем з вибором закладів вищої освіти: економічний, педагогічний, медичний, технічний. Для того, щоб бути студентом потрібно отримати шкільний атестат і скласти зовнішнє незалежне оцінювання, або хоча би прохідний мінімум, — сто сорок із двохсот.

Для того, щоб українські університети почали ставати конкурентоздатними на ринку, в липні 2014 року Верховна Рада прийняла закон «Про вищу освіту», який надає державним університетам автономію: академічну, фінансову та організаційну. Незважаючи на те, що реформування вже триває п'ять років, успішних результатів поки мало: українські університети не мають фінансової автономії, тому не можуть монетизувати свої наукові досягнення. Окрім цього, Кабінет Міністрів щороку виділяє менше коштів на вищу освіту та скорочує кількість бюджетних місць, через це в українських університетах хронічна економія, — від комунальних послуг до зарплат викладачів та їхньому академічному розвитку.

Проект «Місія (не) здійсненна»: цикл матеріал про українську вищу освіту містить шість аналітичних текстів про ключові зміни в реформуванні університетів: «Усім, крім вас. За що викладачі університетів ображені на Кабмін», «За красиві очі. Історії харасменту в українських університетах», «Том і Джеррі. Чи ефективні антиплагіатні програми в українських університетах?», «Над освітою. Розмова з Сергієм Квітом», «Історія успішного переселення. Як Донецький університет прижився у Вінниці», «У топі. Чому не можна довіряти рейтингам університетів». Усі наші тексти опубліковані в українському онлайн-виданні «Лівий берег» та написані в аналітичному жанрі: стаття, репортаж, аналітичне інтерв'ю; основний метод роботи над проектом — дедукція: від аналізу загальної ситуації до опису конкретних історій.

У проекті висвітлено ключові проблеми реформування української вищої освіти: низькі зарплати викладачів, сексуальне домагання в університетах, академічна недоброчесність, довгоочікуваний запуск Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), вимушений переїзд університетів з окупованих Донецької і Луганської областей та маніпулятивні способи рейтингування українських закладів вищої освіти.

Кожен наш текст описує не тільки реальність української вищої освіти, а й чітко відображає те, що символічний капітал, який описав французький соціолог П'єр Бурд'є, — безпосередньо пов'язаний з реформуванням університетів: до прикладу, викладацьке домагання, яке поєднує в собі фізичну силу та високий вплив з боку викладачів, утримання на ринку неконкурентноздатних університетів через те, що вони з переїхали з тимчасово непідконтрольних території Донбасу, чи мінімальні заробітні плати працівників із вченим званням.

На сьогоднішній день навчання в університеті пропонує не тільки нові знання, вузьку спеціалізацію чи професійні навички, а перш за все, соціальний капітал і зв'язки, які можна отримати разом з дипломом, наприклад, спільнота

американських університетів Ліги Плюща. Закритість спільноти дозволяє як студентам, так і викладачам бути елітою, яка часто творить зміни в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аньєс І. Підручник із журналістики: Пишемо для газет. / І. Аньєс. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013. – 544 с.
2. Бурдьє П. Соціальне пространство: поля и практики [Електронний ресурс] / Пьер Бурдьє. – Режим доступу до ресурсу: <http://bourdieu.name/content/burde-socialnoe-prostranstvo-polja-i-praktiki>.
3. Бурдьє П. Homo academicus [Текст] / Пьер Бурдьє; пер. с фр. С. М. Гавриленко, О. М. Журавлева, Д. Ж. Кондова, Е. В. Кочетыговой, О. О. Николаевой, Н. В. Савельевой; под науч. ред. Е. В. Кочетыговой и Н. В. Савельевой. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2018. – 464 с.
4. Віссема Й. Университет третього покоління [Електронний ресурс] / Йохан Віссема // Издательство: Олимп-Бизнес. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://books.google.com.ua/books?id=-OJTDwAAQBAJ>.
5. Вища освіта в Україні: порядок денний для реформ [Електронний ресурс] // Фонд Конрада Аденауера. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://kse.ua/wp-content/uploads/2018/07/Vishha-osvita-v-Ukrai--ni_-poryadok-dennii---dlya-reform-Pdf-v_1.pdf.
6. Вища освіта в умовах реформи: зміни громадської думки [Електронний ресурс] // Фонд демократичної ініціативи імені Ілька Кучеріва. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://dif.org.ua/article/vishcha-osvita-v-umovakh-reformi-zmini-gromadskoi-dumki_2016.
7. Джадт Т., Снайдер Т. Роздуми про двадцяте століття / перекл. з англ. П. Грицак. – Львів: Човен, 2019. 384 с.
8. Мінич О. Економіка знань: якою має бути стратегія розвитку країни [Електронний ресурс] / Олена Мінич // Forbes Україна. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1413550-ekonomika-znan-yakoyu-mae-but-i-strategiya-rozvitku-krayini>.

9. Робінсон К. Освіта проти таланту. Сила Творчості / Переклала з англ. Ганна Лелів. – Львів: Літопис, 2017. – 256 с.

10. Соколов М. Теории высшего образования и процесс выбора специальности абитуриентами: социально-сетевой анализ [Електронний ресурс] / М. Соколов, А. Кнорре, М. Сафонова. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/53250/1/UM_2014_2_001.pdf.

11. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи [Електронний ресурс] / Єгор Стадний // Аналітичний центр CEDOS. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotypu>.

12. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. – М.: Касталь, 1996. – 448 с.

13. Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы [Електронний ресурс] / Мишель Фуко. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.e-reading.club/book.php?book=95796>.

14. Фуко М. Рождение клиники. – М.: Академический проект, 2010. – 252 с.

15. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ / пер. з англ. Г. Шиян, Р. Шиян. – Літопис. – 2000. – 269 с.

16. Шимків Н. Економія на освіті. Чому Кабмін скорочує кількість державних місць? [Електронний ресурс] / Наталія Шимків // LB.ua. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/society/2018/07/17/402950_ekonomiya_osviti_chomu_kabmin.html.

17. Ясперс К. Идея университета / Карл Ясперс; пер. с нем. Т. В. Тягуновой; ред. перевода О. Н. Шпарага; под общ. ред. М. А. Гусаковского. – Минск : БГУ, 2006. – 159 с. : ил. – (Universitas).

18. Anderson E. Knowledge, Human Interests, and Objectivity in Feminist Epistemology // *Philosophical Topics*. – 1995. – Vol. 23. – № 2. – P. 27–58.
19. Anderson J. Exam Cheating on Long Island Hardly a Secret [Электронный ресурс] / Jenny Anderson // *The New York Times*. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2011/12/02/education/on-long-island-sat-cheating-was-hardly-a-secret.html>.
20. Benhabib S. *Critique, Norm and Utopia*. – New York: Columbia University Press, 1986. – 455 p.
21. Braaten J. From communicative rationality to communicative thinking: a basic for theory and practice // *Feminists Read Habermass: Gendering the Subject of Discourse* / Ed. by J. Meehan. – New York: Routledge, 1995. – P. 139–162.
22. Bruner J. *Actual minds, possible worlds*. – Cambridge: Harvard University Press, 1986. – 201 p.
23. Compulsory School Attendance [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://education.stateuniversity.com/pages/1878/Compulsory-School-Attendance.html>.
24. Culler J. *On Deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism*. – Ithaca, NY: *Cornell University*, 1983. – 200 p.
25. Dreifus H.L., Rabinow P. *Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics*. – Chicago: University of Chicago Press, 1982. – 231 p.
26. Hall S. The Work of Representation // *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices* / Ed. by S. Hall. – The Open University: Milton Keynes, 1997. – P. 13–74.
27. Lasswell H.D. *Power and personality*. – New York: Norton, 1976. – 262 p.
28. Lasswell H.D. *The signature of power: buildings, communication, and policy*. – New Brunswick, N.J.: Transaction, inc., 1979. – 234 p.
29. Longino H. Subjects, power and knowledge // *Feminist Epistemologies* / Ed. by L. Alcoffand, E. Potter. – New York: Routledge, 1993. – P. 101–120.
30. Marr B. The 10 Vital Skills You Will Need For The Future Of Work [Электронный ресурс] / Bernard Marr // *Forbes*. – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2019/04/29/the-10-vital-skills-you-will-need-for-the-future-of-work>.

31. National Soft Skills Association. The Soft Skills Disconnect [Электронный ресурс] / National Soft Skills Association. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nationalsoftskills.org/the-soft-skills-disconnect>.

32. Patrinos H. Why education matters for economic development [Электронный ресурс] / Harry A. Patrinos // World Bank Blogs. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://blogs.worldbank.org/education/why-education-matters-economic-development>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Усім, крім вас. За що викладачі університетів ображені на Кабмін

«Викладач не жебрак», — лунає в натовпі. 9 жовтня на площі біля Львівського університету імені Івана Франка зібрались усі, кого не влаштовує фінансове забезпечення вищої освіти. Протестували і викладачі, і студенти. Перші вимагали гідну зарплату, другі — таку саму стипендію. Слово «гідно» викрикували часто, до нього апелювали і ним же маніпулювали: «Педагогу — гідну зарплату! Освіті — державну турботу!»

Напередодні профспілка працівників освіти заявила про протести з вимогою підняти мінімальний рівень оплати праці. Основна вимога сьогодні — закласти в Держбюджеті на 2019 рік мінімальну зарплатню в розмірі 7 751 гривня.

Цього року ставку заробітної плати педагогічним працівникам збільшено на 10% відповідно до постанови Кабміну «Про підвищення оплати праці педагогічних працівників». Оплату мали б здійснювати з місцевого бюджету, проте передбачена вона лише для вчителів, працівників дошкільної, позашкільної та профтехнічної освіти. Таким чином викладачі ВНЗ виявилися єдиними, чії зарплати не збільшилися.



Наталія Шимків

Головна — Суспільство — Освіта — 10 жовтня 2018, 14:33

Робота як хобі

На початку року прем'єр-міністр Гройсман анонсував підвищення зарплати вчителям у школі до 7 тисяч гривень. Кабінет Міністрів заспокоїв, що

з 1-го вересня може підвищати надбавку усім іншим педагогічним працівникам, — до 30-ти відсотків. Ключовим тут виявилось «може», бо бажаного підвищення не сталось. Центральний комітет профспілки освітян неодноразово звертався до Кабміну з проханням про одночасне підвищення зарплати педагогам усіх типів закладів і установ освіти, і врешті анонсували акції протесту на 9-те й 17-те жовтня, — у міжнародний день боротьби з бідністю.

Сьогодні мінімальна зарплата працівників Львівського національного університету ім. Івана Франка без доплати і премій становить 3 723 гривні. Доплата передбачена за роботу в нічний час, за прибирання туалетів або шкідливі умови праці.

Також є надбавки: за вчене звання (доцента, професора); за почесне звання України (народний, заслужений, майстер спорту); за науковий ступінь (кандидата або доктора наук), і за вислугу років у самому університеті (від трьох років до більш ніж двадцяти). Таким чином професор ЛНУ імені Франка отримує майже 12 тисяч гривень «чистими». Молоді викладачі на посаді доцента отримують в середньому шість тисяч гривень, асистенти — до чотирьох.

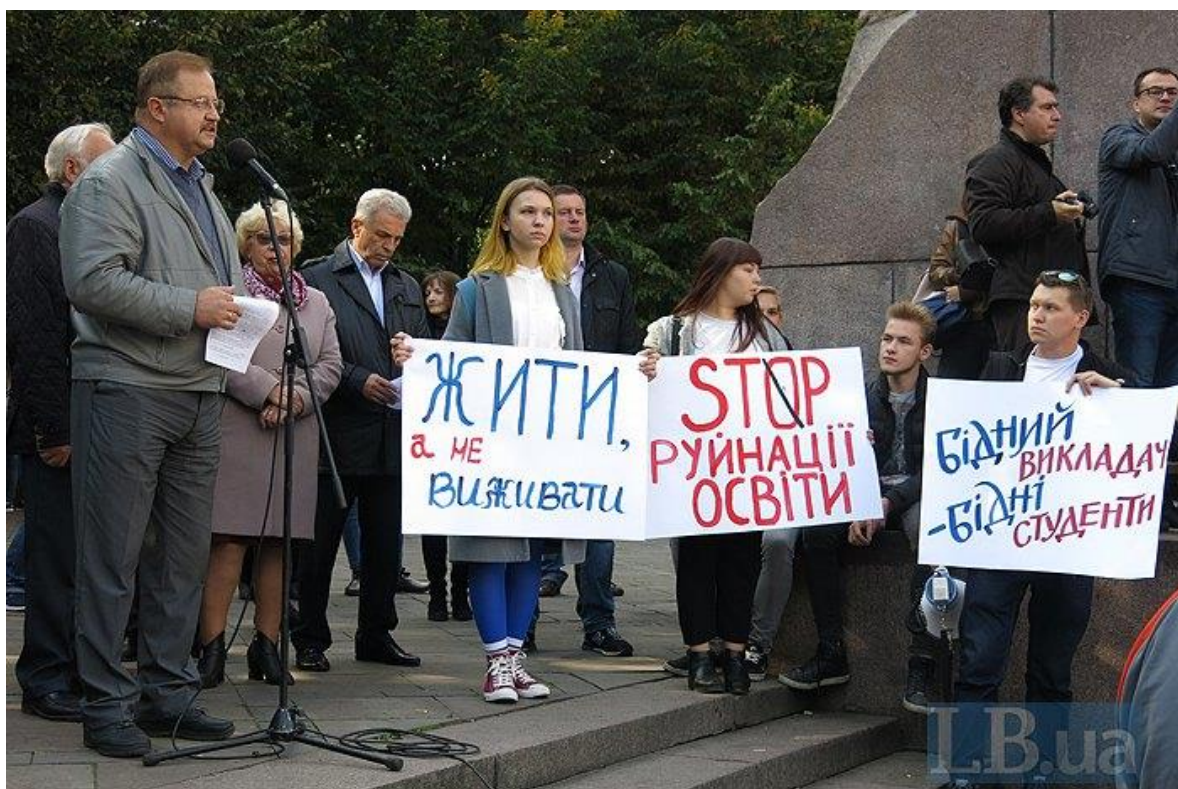


Фото: Ярослав Табінський

Геннадій працює математиком у Львівському університеті вже 27 років, йому лишилося два роки до пенсії. Він досі асистент, хоч вірить, що найближчим часом все ж таки захистить кандидатську й отримає науковий ступінь. «Моя професія напряду пов'язана з цифрами, і біда в тому, що з роботи вона давно перетворилась на хобі, — зітхає чоловік. — Наша кафедра невеличка — шість людей, і всі переважно на підході до пенсії, а молоді не хочуть залишатися. Були аспіранти дуже здібні, але знаходили більш оплачувану роботу й покидали науку».



Фото: Ярослав Табінський

Мар'яна Руда викладає міжнародний менеджмент і основи бізнесу в НУ «Львівська політехніка». «Я вийшла на акцію протесту, аби показати владі, що нас не влаштовує рівень оплати праці, — пояснює вона. — Поки що більшість викладачів тримаються на одному ентузіазмі, оскільки середня зарплата — п'ять тисяч гривень на місяць. Це мало для того, щоб ефективно працювати, мотивувати студентів, розвиватися, публікуватися в наукових журналах,

відвідувати тренінги, банально нема на це коштів. Викладацького досвіду в мене вже більше восьми років, захистила дисертацію, але також паралельно працюю на фрилансі».

Ігор викладає комп'ютерні науки в коледжі, в середньому за місяць отримує чотири тисячі: «Я досі в освіті, бо люблю навчати молодих людей, хочу, щоб їм вдавалось творити зміни. Але вечорами я працюю на другій роботі щоб оплачувати комунальні послуги, купувати літературу та не забувати їсти».

Виклик малих груп

Якщо вчителі в школах чи вихователі в дошкільних закладах скаржаться на відсутність персоналу й надмірну кількість дітей, у вищій освіті все навпаки: охочих викладати чимало, а от грошей на оплату їх праці нема.

Викладачі багатьох вищих навчальних закладів щороку стикаються з проблемою малокомплектних груп. Наша героїня просила залишитись анонімною, адже працює в невеликому державному університеті, де всі всіх знають. Кількість студентів у групах, де вона викладає точні науки — від п'яти до десяти, і через це викладачка отримує лише дві третини зарплати. «Навчальне навантаження викладача в малокомплектних групах планується як $\frac{2}{3}$ від загальної кількості годин навчального плану з відповідної дисципліни, — пояснює, — але ж подати матеріал студентам треба повністю, як це зазначено у навчальному плані, а це переважно більше ніж одна ставка. Сьогодні я викладаю три різні предмети, але моя зарплата з науковим ступенем доцента — менше ніж 3 тисячі гривень».

Директор аналітичного центру CEDOS Єгор Стадний пояснює, що досі діє ще радянська система, коли на певну кількість студентів розрахована конкретне число ставок, а не викладачів.

«Відповідно від цього, — продовжує експерт, — коли кількість студентів падає, ставка ділиться. На одну ставку через це починає припадати все більше викладачів. Колись були ситуації, що це було дві людини, зараз — і три, і чотири».

Навантаження не зменшується, бо групі чи то з п'ятнадцяти людей, чи то з п'яти, потрібно пояснити однаковий матеріал, а проблему можна вирішити на рівні уряду, скасувавши прив'язку робочих ставок до кількості студентів. «Насправді потрібно укрупнювати лекційні потоки, — каже Єгор Стадний, — проводити лекційні заняття в онлайн-режимі де це можливо, а очні заняття (практичні, лабораторні, семінарські) робити в більших групах».

Через велику кількість схожих між собою спеціальностей, викладачі повинні готувати різні навчальні програми й шукати час, який не оплачується, для їхнього проведення: «Було б добре, якби семінарські заняття слухалися не лише в межах однієї, — пояснює Стадний. — Це все питання гнучкості, якої у більшості наших університетів немає».

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», діяльність закладу вищої освіти провадиться на принципах автономії та самоврядування. Тож заклади вищої освіти мають право не здійснювати набір за спеціальностями, де недостатньо вступників для формування групи більшої десяти осіб.

«З метою запобігання малочисельних груп закладами вищої освіти може встановлюватись кваліфікаційний мінімум державного замовлення — мінімальна кількість вступників, яка може бути рекомендована на відкриту конкурсну пропозицію при адресному розміщенні державного замовлення для відкриття набору на неї (тільки для спеціальностей, які входять до Переліку спеціальностей, яким надається особлива підтримка)», — зазначають у МОН.

Претензії студентів

Студенти також мають вимоги до Кабміну. Їхня мінімальна стипендія сьогодні — 1300 гривень, для відмінників — 1892; проте отримують її лише 45% бюджетників на курсі. Кошти, які виділяються державою на вищу освіту, йдуть на оплату комунальних послуг та зарплати викладачів.



Фото: Ярослав Табінський

Назар з факультету міжнародних економічних відносин Львівської політехніки вимагає підвищення своєї стипендії до рівня мінімальної зарплати.

«Як студент має вижити за половину прожиткового мінімуму, якщо йому ще потрібно заплатити за гуртожиток? І це 2750 гривень за п'ять місяців і харчуватись додатково, — обурюється хлопець. Йому потрібно шукати роботу, відповідно, вже не зможе так викладатися у навчанні і втратить стипендію».

Середня оплата за навчання контрактників — 10-20 тисяч гривень за рік (ціна може суттєво відрізнятись між закладами та рівнями вищої освіти). Зазвичай, навіть у межах одного університету вартість навчання для контрактників є значно меншою, ніж видатки на студента-бюджетника тієї самої спеціальності. В реальності виходить, що з бюджету дофінансовують те,

що не доплачують контрактники, а бюджетники через це не отримують профінансовану державою освіту в повному обсязі.

Середній обсяг фінансування у розрахунку на одного студента-бюджетника в Україні сьогодні майже 1000 доларів на рік (28 тисяч грн), у східноєвропейських сусідів переважно 3500-6000 доларів (98-170 тисяч гривень), каже експерт з питань освіти Реанімаційного пакету реформ Володимир Бахрушин. Він пояснює, що розраховувати на збільшення фінансування вищої освіти державою чи місцевими бюджетами — не варто.

«За оптимістичними оцінками, збільшення витрат на вищу освіту у наступному році не буде перевищувати 12-15%, — каже Бахрушин. — Це свідчить про необхідність шукати позабюджетні джерела додаткового фінансування».

За красиві очі. Історії харасменту в українських університетах

Поки за кордоном постраждалі від сексуального насилля активно об'єднуються та публічно розповідають про своїх нападників, в українському середовищі ця тема досі замовчується — бо «що тут такого» і «сама винна». Особливо, коли йдеться про вищу освіту.

Два тижні тому в КНУ ім. Тараса Шевченка заговорили про сексуальне насилля. Студентка 2 курсу «Інститут біології та медицини» Клементина Квіндт розповіла на засіданні студентського парламенту про домагання викладача Петра Романенка під час літньої практики в Каневі.

LB.ua поспілкувався з Клементиною та іншими студентами, які постраждали від викладацького харасменту та пояснює, що потрібно робити, аби такі історії не повторювались.



Наталія Шимків

Головна — Суспільство — Освіта — 12 лютого 2019, 12:23

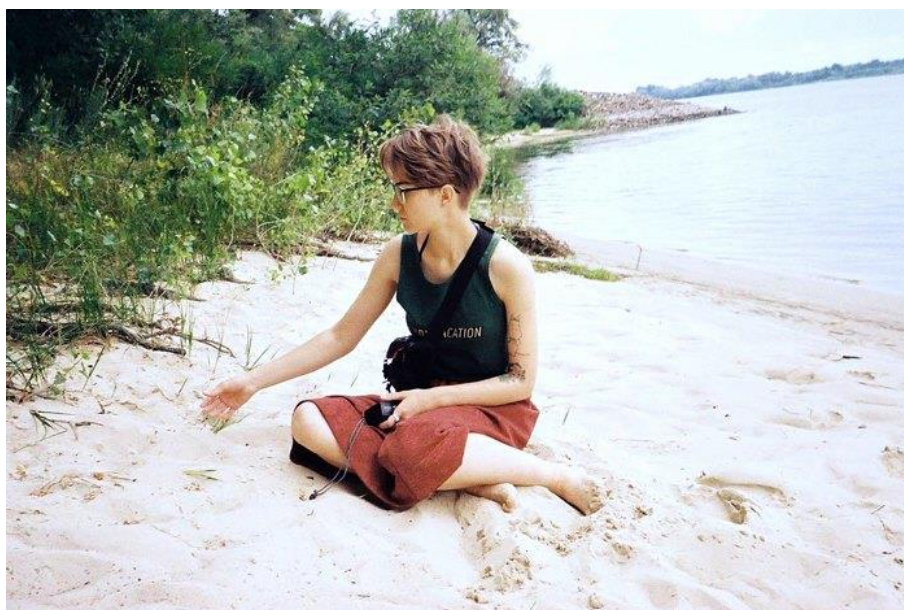


Фото: facebook/Clementine Kvindt

До Канева на практику

– Майже весь університет проти мене, а одногрупники вважають, що я роблю це задля особистої вигоди, через свої нібито феміністичні цінності, — розповідає Клементина. — Це неправда, я просто проти толерування насилля. Найобразливіше було, коли на засіданні парламенту сиділо приблизно двісті людей і сміялись з моїх слів, мовляв, а де ж презумпція невинуватості, чому немає жодних відео.

«Канівські дослідження» як бойове хрещення, його проходять після закінчення першого курсу. На практиці студенти досліджують місцеву флору та фауну, відпрацьовують навички польової ботаніки, зоології, тобто навчаються працювати з живим матеріалом: спостерігають за птахами, рибами, збирають гербарій. Університет забезпечує проживання в гуртожитку; на перших двох поверхах живуть викладачі, на третьому й четвертому — студенти і студентки.

Однак літні дослідження запам'ятались Клементині не новими знаннями, а сексуальними домаганнями з боку її ж викладача Петра Романенка, який керує канівською практикою протягом останніх 15-ти років.

– Сама практика тривала 4 тижні, за цей час викладач неодноразово торкався дівчат без їхньої згоди: обіймав, гладив, казав вульгарні компліменти, — згадує студентка. — Це було дуже неприємно, але ніхто не звертав на це особливої уваги, адже в нас прийнято таке замовчувати. Наприклад, у лісі він почав струшувати зі стегон одногрупниці будяки і важко було чинити опір, адже він був єдиним, хто знав вихід з того лісу. Коли хлопець заступився за свою дівчину, Романенко почав йому погрожувати. Варто розуміти, — продовжує дівчина, — що переважно на цю практику їздять неповнолітні студенти, для яких часто це чи не перші довгі поїздки взагалі. Проте всьому є межа — напередодні заліку, п'яний викладач увірвався в нашу кімнату, де окрім мене жило ще три дівчини, й на пальцях почав показувати, як робити

кунілінгус, — стривожено згадує Клементина. — На щастя, його забрав черговий викладач, проте Романенко наголошував, що повернеться, бо в нього є запасні ключі.

Наприкінці року Петра Романенка відсторонили від практики, проте він досі залишається викладачем в університеті. Після розголосу історії в нього начебто стався серцевий напад, тому сьогодні чоловік перебуває на лікарняному. За інформацією LB.ua в п'ятницю 8 лютого комісія з розслідування інциденту визначила його «деякі вислови та вчинки як неетичні та рекомендувала ректору притягнути до дисциплінарної відповідальності, а вченій раді Інституту біології та медицини — розглянути питання про виконання ним функцій НПП (науково-педагогічного працівника)».

– Керівництво університету намагалось мене переконати, що я роблю неправильно, — каже Клементина, — бо в нього сім'я-діти, вчене звання. Директорка Навчально-наукового центру «Інститут біології та медицини» Людмила Остапченко сказала мені: «Ви робите погано, адже ця історія насправді не про вас, а про репутацію університету».

Проректор з науково-педагогічної роботи КНУ Володимир Бугров натомість каже, що адміністрація жодним чином не обмежувала будь-кого із заявників. Навпаки, наголошує, закликала всіх учасників до розгляду справи.

– Під час зустрічі із заявниками були присутніми представники Секретаріату Уповноваженого ВР з прав людини, а Клементина Квіндт вела онлайн-трансляцію засідання в мережі Інтернет — каже проректор. — Водночас комісія вважає за необхідне розробити і впровадити політику запобігання сексуальним домаганням в КНУ (що вже здійснюється) та ознайомити з цією політикою всіх працівників та студентів.

З 1 лютого дівчина взяла академвідпустку.

Проти насилля

В українському суспільстві під сексуальними домаганнями переважно мають на увазі фізичне насилля, зокрема зґвалтування; натомість варто розуміти, що воно також буває психологічним, адже вміщує в собі таку важливу складову як влада і владні стосунки.

Наприкінці січня в Національному університеті «Києво-Могилянська Академія» офіційно запровадили політику попередження і боротьби із сексуальними домаганнями. 25 січня 2019 року відбулася перша зустріч Комітету, у результаті якої було визначено три цільові аудиторії: студентство, викладачі та викладачки, адміністрація. Просвітницька діяльність із студентами здійснюватиметься через співпрацю та поширення інформації в студорганізаціях, які діють в НаУКМА, Студентській Колегії та Спудейському Віснику.

— Комітет проводитиме навчання проводить навчання трудового колективу та студентства щодо попередження сексуальних домагань, надає інформаційну та консультативну підтримку керівництву структурних підрозділів щодо попередження сексуальних домагань, отримує і розглядає скарги щодо порушення, — пояснює членкиня Комітету із попередження і боротьби із сексуальними домаганнями Тамара Марценюк, — тобто, чимала увага приділятиметься освітній (просвітницькій) складовій, аби попередити сексизм і гендерне насильство у стінах університету.

За основу Політики із попередження і боротьби із сексуальними домаганнями в Києво-Могилянській академії взяли законодавство України в сфері забезпечення гендерної рівності та протидії дискримінації, зокрема, «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та «Про засади

запобігання та протидії дискримінації в Україні», а також Конституцію України.

— Я раджу усім навчальним закладам переглянути ще раз це законодавство, адже у ньому йдеться про ті аспекти, які призводять до гендерного насильства загалом і сексуальних домагань зокрема — це гендерна нерівність, стереотипи, брак поваги до людини, — пояснює фахівчиня. — Не варто толерувати навіть такі нібито безневинні для деякої форми непрофесійної поведінки як небажані (недоречні) доторки та інша поведінка, сексистські коментарі та жарти чи недоречні гендерно-стереотипні судження тощо, — каже викладачка. — Звісно ж, ми можемо почути, що інколи складно провести межу між насильством і просто зайвою (інколи набридливою) увагою, але потрібно пам'ятати про професійність та етичність, повагу до інших людей (незалежно від статі, віку), доречність і коректність інформації, яку повинні подавати викладачі на парах. Увага та виконання таких загальних професійних і етичних норм убезпечила б університетське середовище від насильства та цькування, — підсумовує Тамара Марценюк.

У пошуках партнерів

«Ми завжди пишаємося успіхами своїх вихованців та чекаємо на нове поповнення талановитої молоді!», — написано на сайті Інституту економіки і управління Національного університету харчових технологій в Києві.

Олексій (ім'я героя змінено — LB.ua) офіційно закінчив цей університет рік тому. Напередодні захисту він звернувся по допомогу до однієї з викладачок. Йому здавалося, що вона є тією людиною, яка допоможе оформити необхідні документи перед захистом — опис диплому, заяву та інші внутрішні протоколи.

- Їй було десь 25-27 років і як буває з викладачами з інших міст, вона жила в гуртожитку і взагалі її оточували студенти, може це і вплинуло на її поведінку, — аналізує Олексій. — Перша наша зустріч була доволі короткою — підписав все, що потрібно було, й домовився про те, що маю донести. Вже біля дверей вона сказала: «О, ти до метро? Я з тобою», і десь годину ми стояли серед площі Льва Толстого, де викладачка мені розповідала про свої невдалі стосунки.

Під час наступної зустрічі жінка питала Олексія про те, чому в нього немає стосунків, а в кінці, за спогадами студента, додала, що він не вміє вдивлятися в дівочу душу та попросила зачекати після закінчення роботи.

- Оскільки я не хотів сваритись з єдиною людиною, яка допомагала мені з оформленням диплому, то мовчки погодився, — пояснює. — Цього разу розмова була про секс, її партнерів, розповідає студент, аж раптом викладачка пропонує мені зайти в гості до її подруги, яка недалеко має чи то свій заклад, чи квітковий магазин. Я довго відмовлявся, — продовжує, — вона почала говорити про ерогенні зони та запитувати про мої вподобання. Врешті, коли я намагався хоч якось перевести розмову і попрощатись, викладачка провела рукою по внутрішній частині бедра, поряд з членом, і сказала: «Я знаю, у тебе там ерогенна зона», та одразу ж почала розповідати, що і як вона епілює. Врешті я обірвав зустріч, — підсумовує Олексій, — збрехав, що в мене робота.

Напередодні захисту викладачка нібито жартома попередила Олексія, щоб повадився обережніше, бо вона закохається в нього.

- І на що варто звернути увагу — жінка постійно хапала мою руку і це було, в принципі, дуже неприємно, тактильно дуже незручно. У мене було враження, що я хочу відмитись від цього, нарешті зрозумів,

чому так голосно прогримів скандал у Голлівуді, бо в той момент ти не можеш нічого зробити, оскільки ризикуєш своєю оцінкою.

Востаннє юнак бачився з викладачкою на захисті — тоді вона нічого не запитувала; в магістратуру вступати Олексій не планував. Розповідає, що його випадок не єдиний в університеті.

– В цілому треба розуміти, що її бос, — завідувач кафедри, — ставить дівчатам бали за поцілунки, — емоційно пригадує Олексій. — Всі про це знають, хлопці приносять каву, а дівчата можуть просто прийти, він буде розповідати їм щось про зовнішній вигляд, а в кінці підходить і цілує, як мінімум обіймає. Я зазвичай був серед тих студентів, які приходили здавати в останню чергу, і бачив, як дівчата між собою сміялись і казали: «Ой, а я ухилилась».

LB.ua знайшов ще одну героїню, яка пережила сексуальне насилля в університеті, але до сьогодні не готова публічно називати ані ім'я викладача, ані університет, де ця ситуація відбулась, — її історія закінчилась вагітністю.

– Викладачу десь під 60 років, він впливовий – має зв'язки з іншими університетами та місцевою владою, — розповідає дівчина. — Всі знають про його романи із студентками, але не можуть з цим нічого зробити, бо він тримає кафедру. Деякі дівчата цим користуються, бо можуть отримати залік чи іспит «автоматом», в нашому випадку була жорстока провокація.

Інше сприйняття

За кордоном подібні історії найчастіше закінчуються не тільки звільненням викладачів, а й втратою ділових зв'язків. У «Загальній декларації прав людини» зазначається, що освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особистості і збільшення поваги до прав людини і основних

свобод. Тому студентам ще перед початком навчання пояснюють, що таке сексуальне насилля в університеті і як йому протистояти.

Галина Герасим магістрантка San Diego State University, де вивчає політичні науки.

- Хочу одразу зазначити, що в Штатах буває по-різному, оскільки там університети мають більше автономії, ніж в Україні, — каже дівчина. — Викладачі підписують документи, де вони зобов'язуються не мати стосунків зі студентами й студентками, в деяких університетах — навіть якщо йдеться про стосунки за взаємною згодою. Для студентів перед стартом семестру, коли обираєш предмети, є короткі відео-лекції, що таке харасмент і сексуальне насилля, як його розпізнати, — розповідає. — На кожному кампусі є тривожні кнопки, на які можна натиснути в разі необхідності. Двері в кабінеті кожного викладача скляні, а якщо хтось приходить на особисту розмову, то зазвичай їх залишають ще й напіввідкритими.

Найбільше зловживань, за словами Галини, може бути на рівні PhD-студентів (української аспірантури — LV.ua), оскільки там менший контроль, бо очікується, що люди доросліші і зможуть самі за себе заступитись.

- У мене в університеті PhD-програми з політичних наук не було, тому за свій навчальний заклад сказати з певністю не можу. Проте є ще варіант, що на цих програмах просто найбільше спливає, бо люди більш готові про це говорити. Коли влаштувалась на роботу в Український католицький університет як викладачка Програми соціології, то підписувала документ — «Політика захисту вразливих осіб», в якому давала згоду, що не матиму стосунків зі студентами, а також не дискримінуватиму нікого.

Том і Джеррі. Чи ефективні антиплагіатні програми в українських університетах?

Для того щоб студент став «справжнім», йому потрібно не тільки скласти першу сесію, а й написати наукову роботу — спочатку курсову, потім бакалаврську та магістерську. Найбільш вмотивовані (або ні) вступають в аспірантуру, пишуть кандидатські роботи й залишаються працювати в університеті — для того щоб навчати інших. Ззовні все виглядає добропристойно, але є один нюанс — плагіат.

LB.ua дізнавався, що потрібно змінити, аби в університетах створювали оригінальний продукт, а не вкотре переписували біографію Тараса Шевченка.



Наталія Шимків

Головна — Суспільство — Освіта — 23 лютого 2019, 08:00

Антиплагіат у дії

День напередодні захисту для кожного студента завжди хвилюючий — одні переживають за те, що написали; інші — чи не знайдуть викладачі того,

що списали. Про антиплагіатні програми в українських університетах розмов багато, проте їхню продуктивність виміряти важко. Публічних прецедентів із вигнанням студентів з університету за академічну недоброчесність як таких не зафіксовано; ще менша відповідальність за викладачів, які продовжують працювати в університетах, навіть публікуючи власні книжки на основі студентських робіт.

Торік Міністерство освіти та науки підписало меморандуми з компаніями, які перевіряють наукові роботи на наявність академічного плагіату, — Plagiat.pl і ТОВ «Антиплагіат», де раніше розробили сервіс Unichек. Його особливість — перевіряти академічні тексти на плагіат у різних форматах (.pdf,.ppt, .docx, .doc, .dotx тощо — LB.ua). Ініціатором підписання першого меморандуму виступила компанія Plagiat.pl, програмне забезпечення якої є частиною державного проекту для Міністерства вищої освіти і науки Польщі та Румунії.

– До моменту підписання Меморандуму між Міністерством та «Антиплагіатом», компанія уже співпрацювала з 17-ма закладами вищої освіти України, — зазначили в МОН.

Особливість меморандумів — зобов'язання компаній здійснювати безкоштовну перевірку наукових робіт. У Міністерстві також наголосили, що закладам вищої освіти не обов'язково співпрацювати виключно з переліченими компаніями; можна шукати партнерів самостійно.



Фото: znaj.ua

Втім, загальний принцип таких програм доволі простий, — «антивірус» вчиться протидіяти вірусу, оскільки з'являється багато нових практик для маніпуляції (наприклад, заміна голосних букв на латинь і тд).

Це як Том і Джеррі, — хтось завжди буде тікати, а хтось наздоганяти, — пояснює директор аналітичного центру CEDOS Єгор Стадний. — Як на мене, це затратний ресурс, який наодинці не дає багато ефекту, адже плагіат — насправді наслідок неякісної освіти (якби був усвідомлений запит на якісну вищу освіту, то самого плагіату було б менше).

У студентів часто немає усвідомленого розуміння, для чого університетські знання потрібні взагалі, оскільки не факт, що вони взагалі будуть актуальними в наш час. Загалом система влаштована так: існує формальна вимога — захист бакалаврської або магістерської роботи; мало хто старається пояснити, що це і для чого взагалі. В результаті студенти вдаються до плагіату.

– Нерозумно вимірювати бокс стрибками в довжину, так само і з освітою, — на деяких програмах зайві наукові дипломні роботи, адже такі програми практично орієнтовані (журналістика, менеджмент і тд) — додає Стадний. —

На цих програмах мають бути практичні роботи, які варто потім захищати перед практиками (можна в комісію запросити двох-трьох людей, які вкажуть на недоліки роботи, а не просто формально прослухають захист). Там де можна займатись наукою — дозволити студентам проводити дослідження, а не просто посилатись на дослідження минулого століття. Для цього не потрібно змінювати країну чи запроваджувати чергову реформу в МОН, це може зробити кожна кафедра; намагання боротися з плагіатом без інших якісних змін просто підвищують ціну на послуги контор, які на замовлення пишуть наукові роботи.

Переформатування

Для планового впровадження принципів академічної доброчесності на всіх рівнях в університетах має бути чітке визначення плагіату та санкцій, які застосовуватимуться в разі його виявлення.

У Національному університеті «Києво-Могилянська академія» боротьбі з плагіатом приділяють багато уваги. Команда Комітету з забезпечення якості освіти організаційно проводить перевірку курсових та дипломних робіт; майже рік у Центрі забезпечення якості освіти працює напрямок розвитку викладачів.

– Має бути нульова толерантність до плагіату серед викладачів і, якщо вже на то пішло, нульова толерантність до корупції, — каже керівниця Школи професійного розвитку викладачів при НаУКМА Наталя Старинська. — Опитування в цьому контексті може виявляти такі випадки — і матиме вплив лише тоді, коли у керівництва буде жорстка установка на чесність, боротьбу з корупцією та плагіатом. Інакше люди навіть не бачитимуть сенсу брати участь в опитуванні, якщо навіть найгірші випадки ігноруються керівництвом, — підсумовує.

Окрім цього, студенти НаУКМА в кінці навчального триместру (напередодні сесії — LV.ua), проходять опитування щодо якості навчання; інформація стосується також викладачів.



Головний експерт з питань освіти Реанімаційного пакету реформ Володимир Бахрушин додає, що найбільш ефективним способом регулювання кількості дисертацій могла б бути зміна механізму фінансування вищої освіти.

– Якщо прийняти зміни підходів до фінансування, то університет не буде залежати від кількості викладачів зі ступенями та званнями, а залежатиме від якості набору і результатів діяльності, — аналізує Бахрушин. — Тоді він самостійно контролюватиме показник — якщо захисти дисертацій сприятимуть підвищенню якості освітньої та наукової діяльності, а також репутації університету і його привабливості для абітурієнтів та партнерів, можна розраховувати на те, що додаткові витрати на зарплату після захисту будуть компенсовані збільшенням доходів університету; коли цього не буде, керівництво обмежуватиме кількість захистів, — пояснює експерт.

Проблема не в університетах, а в школі

Для уникнення плагіату в українських університетах варто підходити комплексно. Експерт напрямку «Освіта» аналітичного центру «Українського інституту майбутнього» Микола Скиба рекомендує розділяти те, як

організовано навчання, і те, з якою мотивацією (чи її відсутністю) приходять студенти.

– Можна й необхідно змінювати навантаження: перелік завдань, кількість предметів, з яких потрібно приносити якісь письмові роботи, — каже аналітик. — Проте, коли студент в принципі невмотивований, то ці спроби будуть нівелюватися. Особливо, якщо масу складають студенти, які схильні «вирішити питання», а не напружуватися з підготовкою свого оригінального тексту.

Щоб зменшити корупційні ризики в самих університетах, експерт рекомендує обмежити кількість завдань до декількох письмових робіт, так званих есе, де студент вчиться формулювати та обґрунтовувати свою думку.

– У таких роботах важлива суть, бо буває, що плагіату справді нема, але багато «води», що теж не про якість навчання. Університети отримують більше академічної свободи, але це не означає, що вона лише для декана чи викладача, це також свобода студента, — додає Скиба. — Це означає можливість обирати предмети, записуватись на ті курси, які справді цікавлять, а не ті, які передбачені ліцензованою програмою. Тут уже питання до команди НАЗЯВО, для того щоб при ліцензуванні програм вони проаналізували, який вибір дають студенту і чи дають його взагалі.

Аби плагіат не був звичним явищем для студентів, про нього варто говорити ще в школі; саме там формуються певні установки, звички і розуміння для чого навчатись, з'являється відчуття привласнення знань.

Ситуація така, що наразі школа фактично відштовхує і від результатів навчання, і від самих знань, — каже Микола Скиба. — Що таке умовних 200 балів ЗНО? Хоч вони переважно дуже бажані для багатьох, але це просто цифра, яку потрібно як квиток показати на вході до вищої школи.

Головним завданням школи має бути підтримка майбутнього студента в формуванні запитань до сфери, яка його цікавить. Роль вчителя — допомогти

краще розібратися у предметі зацікавлення, зорієнтувати, підтримати, дати фідбек на спроби реалізувати свої думки на практиці.

Для втілення подібних ідей в українських школах варто змінити принципи оцінювання — замість балів вводити практику захисту портфоліо, в якому фіксуватимуть цілі та досягнення учня. Бажано щоб процес розпочинався ще з базової школи (5-го класу), тоді учень починає краще розуміти, для чого йому це. Наприклад, він хоче зробити щось практичне у сфері поводження з відходами. Такий проект охоплюватиме хімію, фізику, екологію та, навіть, основи суспільного життя (робота з місцевою спільнотою).

В результаті, подібна модель освіти дозволить університетам обирати студентів — ставити конкретний запит і притягувати до себе молодих людей, націлених на високі результати.

Додаток Г

Над освітою. Розмова з Сергієм Квітом

Наприкінці 2018 Кабмін затвердив склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Діяльність Нацагентства передбачена законом «Про вищу освіту»; одним з найперших, який ухвалили одразу після закінчення Революції Гідності. Його головним завданням є акредитація освітніх програм — університети, які не отримають акредитацію, будуть закриті. Також передбачено укрупнення

спеціальностей — освітні програми будуть зливатися, щоб більше відповідати вимогам ринку.

Але поки роботу «в полі» НАЗЯВО ще не розпочало. Від моменту його створення минуло чотири роки, перший обраний склад не зміг запуснути роботу агентства через ряд скандалів. В січні цього року керівником агенції став Сергій Квіт.

Стосунки з освітою в Сергія Квіта довгі: від викладача та президента Києво-Могилянської академії до двічі Міністра освіти України. Про те, як НАЗЯВО збирається реформувати українські університети, читайте в інтерв'ю з LB.ua.



Наталія Шимків

Головна — Суспільство — Освіта — 21 березня 2019, 16:25

Розкажіть, будь ласка, коли запрацює Національне агентство із забезпечення якості освіти (НАЗЯВО)?

Ми вже фактично почали працювати, відтоді як Уряд затвердив членів НАЗЯВО і були внесені відповідні зміни до Єдиного державного реєстру. Як Агентство, ми вже мали два офіційні засідання і прийняли «Положення про комітети», документ про повноваження комітетів, тобто хто чим займається і за що відповідає, а також «Кодекс доброчесності» і «Декларацію про доброчесність». Наступним має бути положення «Про акредитацію освітніх програм».

Чому Агентство не могло розпочати свою роботу чотири роки?

Було багато проблем, пов'язаних із обранням членів Національного агентства із забезпечення якості освіти. (У 2015 році головою Нацагентства

було обрано Сергія Храпатога, який працював у команді Дмитра Табачника, до складу увійшли також Віктор Бондаренко та Юрій Дудник, які підпадали під люстраційний закон «Про очищення влади» — LB.ua). Мали місце різні непорозуміння професійного та політичного характеру, тобто сплетіння обставин, яке не дозволяло тоді розпочати роботу.

Треба розуміти, що коли ми розробляли закон «Про вищу освіту» в 2012 році та зокрема концепцію Агентства, домінувало прагнення максимально захистити університети від свавілля Дмитра Табачника; тоді ми просто не думали про те, щоб докладно прописати вимоги до членів і саму процедуру виборів. Не кажучи про те, що 2015 року на посаді міністра я не визнав результати виборів до НАЗЯВО і виступив з відповідною публічною заявою. Але у 2017 році через перехідні положення були внесені зміни до чинного закону «Про вищу освіту», передусім стосовно принципів формування складу та процедури виборів. Була створена міжнародна комісія, яка оцінювала претендентів і голосувала, тому зараз ми всі вибрані на прозорій та легітимній основі.

За що плануєте взятися найперше?

Зараз головне завдання — визначитися з акредитацією освітніх програм. Це поняття виникло в тексті Закону «Про вищу освіту» 2014 року. Після зменшення кількості спеціальностей, українські університети в рамках академічної автономії одержали можливість створювати власні освітні програми. Нашим завданням є акредитація цих програм. Таким чином, університет буде одержувати від МОН ліцензію на «укрупнену» спеціальність, а НАЗЯВО акредитуватиме освітні програми (по-старому, це поняття найближче до «спеціалізацій»).

Хоч, треба визнати, що укрупнення спеціалізацій відбулося недостатньо. До 2015 року в Україні, як і на всьому пострадянському просторі, кількість

навчальних курсів була чи не втричі більшою, ніж у західних університетах. Тому що радянська влада вважала, що робота викладача відбувається лише в аудиторії, коли він чи вона вживу чомусь «навчають» студентів. Практично не передбачалося часу на науково-дослідну роботу, публікації, участь у конференціях, підготовку до занять. Тепер навчальне навантаження викладачів і студентів зменшене, у тому числі, за рахунок самостійної роботи — зменшується перелік навчальних курсів, вони натомість тривають довше.

До кола повноважень Агентства також входить акредитація спеціалізованих вчених рад із захистів дисертацій, інституційна акредитація закладів вищої освіти, акредитація інших агентств.

Як у самих університетах справляються з системою контролю за якістю освіти?

Відверто сказати, поки що не дуже. Одна з відповідальностей нашого Агентства — запровадження внутрішньої системи якості освіти. Саме наявність внутрішнього контролю — один з найбільш важливих моментів для проходження акредитації.

В Україні наразі лише невелика кількість університетів намагаються його запровадити. Наприклад, у Києво-Могилянській академії я був керівником такого центру внутрішнього забезпечення якості. Ми займалися регулярним опитуванням студентів (перед кожною сесією) з приводу якості викладання і якості навчальних курсів, моніторингом думок випускників і працедавців. Важливо, щоб був фідбек від працедавців, саме тих людей, які беруть випускників на роботу. Також варто пам'ятати, що мова йде не про переслідування викладачів за якісь недоліки чи провини. Важливо поширювати позитивні практики і досвід кращих викладачів. Внутрішня система забезпечення якості передбачає підвищення кваліфікації викладацького складу; тут мова йде тільки про «teaching skills», тобто про викладацькі навички.



Фото: facebook/Serhiy Kvit

На що ще має бути спрямована така система?

На постійне покращення навчальних курсів і освітніх програм. Ефективне внутрішнє забезпечення якості може спиратися лише на унікальну культуру закладів вищої освіти, на їхню потребу в якості. Потрібно плекати універсальне критичне ставлення всіх членів університетської громади один до одного. Поруч з тим, сучасна академічна культура передбачає довіру і взаємодопомогу в колективі. Обговорення питань, пов'язаних з якістю, на всіх рівнях управління має стати частиною університетського життя. Треба подолати упередження, пов'язані з опитуванням студентів. Навпаки, для ефективного вирішення багатьох питань слід покладатися на студентське самоврядування.

Що для цього потрібно зробити?

Агентство планує повністю скасувати паперову систему, оскільки зараз ситуація дуже кепська, особливо коли університет матиме потребу акредитувати багато освітніх програм одночасно. Я бачив, як співробітниця одного університету приїжджала до Києва з двома «кравчучками» папок для акредитації спеціальностей. Це виглядало жахливо. А там, де надмірна забюрократизованість, — завжди багато незадоволення і навіть агресії. Така

ситуація сприяє різноманітним неформальним домовленостям і стосункам, саме цього ми маємо намір позбутися. Агентство бачить своє завдання в тому, щоб допомагати університетам, спрощувати акредитаційні процедури, робити їх більш зрозумілими, надавати консалтингові послуги з розвитку.

Тому плануємо зробити портал, на якому університети будуть реєструватися і вносити інформацію про себе. Тоді, коли підходить час акредитації, керівництво ЗВО нас про це повідомляє, експерти вивчають усю подану інформацію і тільки після цього їдуть до університету. Також важливо, що наше коло експертів буде формуватися через відкритий конкурс і подальше навчання. З єдиного електронного ресурсу нам буде зручно формувати різні бази даних як освітніх програм, так і формувати університетські рейтинги.

Скільки тоді людей має працювати в Агентстві, щоб забезпечувати його роботу?

Сьогодні працює 22 обраних члени, буде ще представник від медичної галузі. Із цього складу п'ятеро мають працювати на full-time — я і 4 заступники; кілька десятків людей працюватимуть у секретаріаті, який очолюватиме Михайло Винницький.



Фото: mon.gov.ua. Конкурсна комісія обрала 22 членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), 5 грудня 2018.

Будемо відверті, далеко не всі дипломовані фахівці в Україні є дійсно фахівцями, хто в цьому винен у першу чергу — невмотивовані студенти, які вчаться заради диплому, чи заклади освіти, які не вміють готувати та відбирати цих студентів ще при вступі?

Питання дуже непросте. Ми маємо на загал не достатньо вимогливу систему вищої освіти і значну кількість сильних випускників. Регулярні опитування Фонду демократичної ініціативи ім. Ілька Кучеріва показують, що українські студенти потенційно більш корумповані, ніж університетські співробітники. Нам потрібно висунути серйозні вимоги до якості вищої освіти, допомогти тим ЗВО, які бачать свої перспективи в розвитку і підвищенні конкурентоздатності, запровадити фінансову автономію. Тобто необхідно імплементувати реальні ринкові правила гри у вищій освіті, створивши для університетів важелі для власного розвитку, зокрема фінансові.

Найбільші проблеми української вищої освіти пов'язані з відсталим економічним укладом. Наше Агентство може допомогти через формування вимірюваних критеріїв якості, що допоможуть розібратися, куди саме треба вкладати кошти. Той, хто добре працює, повинен добре жити. Я сподіваюся, що ближчим часом вдасться змінити економіку вищої освіти та витратити кошти ефективно. Необхідно також збільшити загальну кількість коштів, як державних, так і приватних, що приходять до закладів вищої освіти.

Натомість в Україні є реальні проблеми з плагіатом. Як можна контролювати академічну доброчесність студентів і викладачів?

У таких речах як порушення доброчесності пізно просто хапати порушників за руку; це перш за все питання академічної культури. З першого курсу студентам мають пояснювати, що таке академічне письмо, академічна

недобросовісність, як слід уникати плагіату. Потрібно перевіряти, як мінімум, дипломні роботи на наявність плагіату, для цього університет повинен мати відповідні програмне забезпечення та організацію освітнього процесу. До повноважень Агентства входить дотримання академічної доброчесності. Невдовзі ми опублікуємо наші політики і будемо їх дотримуватися. Існує багато різних видів порушення академічної доброчесності, в тому числі таких, з якими і західна система не може впоратися. Це, наприклад, замовні статті і дисертації.



Фото: facebook/Національний університет Києво-Могилянська академія

Чи є якась реальна статистика, скільки випускники українських університетів є професійно придатними?

Ні, на сьогодні офіційної статистики ні в кого немає, але її реально впровадити керівництву університету самостійно. Ми маємо хороші університети, однак для них треба створити належні умови для розвитку, наприклад через висунення зрозумілих критеріїв і вимог до якості навчання, викладання і наукових досліджень. Також слід усунути об'єктивні перешкоди структурного характеру. Адже ми лише робимо вигляд, що в нас існує університетська наука. По-перше, вона має вкрай недостатнє фінансування (хоч останнім часом воно має тенденцію до збільшення). По-друге, структура

українських університетів не відповідає сучасним вимогам: потрібно інтегрувати вищу освіту і наукові дослідження. Навіть створення пулу дослідницьких університетів буде без цього лише суто формальним кроком. Українські дослідницькі університети колись мають почати боротися за лідерство у міжнародних рейтингах. У цьому контексті НАН України нарешті мала б вийти з «підпілля» і запропонувати хоч якісь ініціативи. «Глуха» консервативна позиція не на користь українській науці. По-третє, як наступний крок, нам треба розширити перелік типів ЗВО, включивши до нього зокрема так звані «навчальні університети» (teaching universities).

Існує ряд питань, на які слід звернути увагу в українському контексті. Часто випускник може бути успішним і корисним державі чи суспільству, не працюючи за фахом; тому нас цікавить статистика працевлаштування як за спеціальностями, так і наскільки вони затребувані не за дипломом. Могилянка відслідковує таку інформацію для себе, і ми розуміємо, що працедавці часто готові брати на роботу випускника з нашим дипломом, навіть якщо він не обов'язково відповідає певній спеціальності. В таких випадках на перший план виходять soft skills (м'які, гнучкі чи соціальні навички). Агентство буде звертати на це увагу університетів в контексті запровадження системи внутрішнього забезпечення якості.

Яке тоді реальне завдання українських університетів для студента на сьогоднішній день?

Це філософське питання. Мене іноді турбує, в Україні їм приділяють багато уваги, в той час коли ми не маємо сучасних університетів у розумінні стосунків між членами університетських громад, командного розуміння лідерства, ролі демократичних процедур. Давайте просто створимо український університет. Адже все більшу роль відіграватимуть ті, що виступатимуть центрами вільнодумства та інтелектуальними подразниками. З певного погляду заклади вищої освіти мали б стати частиною національних мас-медіа та

громадянського суспільства. Якщо студенти, викладачі і співробітники мають свій голос, їхня точка зору є справді важливою, такі університети виховуватимуть справжніх національних лідерів.



Фото: facebook/Національний університет Києво-Могилянська академія

Зараз не жаль, що вже не Президент Могилянки?

Я люблю університетське життя. У 2014 році, коли мені запропонували бути міністром, я дуже довго не погоджувався; дійшло до того, що відмовлятися було непристойно. Думав, що йду на кілька місяців, із завданням провести Закон «Про вищу освіту». Але наступним виникло питання, хто буде його імплементувати, далі поставали нові завдання та виклики. Тобто я пішов іншою дорогою, але залишаюсь професором Могилянської школи журналістики.

Які тоді шанси, що втретє повернетесь на посаду міністра?

Насправді я дуже серйозно ставлюся до роботи в Агентстві, тому найближчі три роки працюватиму тут. У нас хороші стосунки з Міністерством освіти і науки і я вірю, що спільно ми зробимо для української вищої освіти багато хорошого.

На вашу другу каденцію припали переїзди університетів з окупованого Донбасу. Як організовували евакуацію?

Це було проблемно, адже ніколи раніше ми не мали подібного досвіду. Спочатку в кожному університеті, який сам виявив готовність переїжджати, створювалася ініціативна група зі студентів, викладачів, представників адміністрації. Вони зв'язувалися з Міністерством освіти та науки, ми обговорювали, куди можна перемістити ці заклади, іноді допомагали з пошуком кампусів. Дуже помічним став досвід евакуації до Вінниці Донецького національного університету ім. Василя Стуса. На ньому був відпрацьований певний алгоритм евакуації. У повному складі виїхала вчена рада Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка, що зараз розміщується у своїх же кампусах в межах Луганщини.

Для МОН важливо було також відпрацювати не лише фізичне переміщення університетів, але також відповідних юридичних осіб: щоб евакуйовані університети мали право скористатися своїми бюджетами у державному казначействі. Ми тоді заявили, що в Донецьку, Луганську і в Криму — на всіх окупованих територіях не залишилося ніяких університетів. Всі установи, які посміють так назватися, не мають права на українські ліцензії і жодні печатки окупаційної влади українська влада не визнаватиме.

P.S. Сергій Миронович багато говорить про свободу в університетах, зокрема студентське вільнодумство, натомість категорично відмовився публікувати у цьому інтерв'ю свою відповідь на питання про виставку «Українське тіло», яку Квіт, будучи президентом «Могильянки», закрив у 2012 році.

Додаток Г

**Історія успішного переселення. Як Донецький університет прижився
у Вінниці**

Майже п'ять років тому навчальні заклади Донецької та Луганської областей захопили люди зі зброєю. Ректори університетів з окупованих територій звернулися до Міністерства освіти і науки з проханням про евакуацію, загалом на підконтрольну Україні територію переїхало 20 закладів вищої освіти. Їх доля склалася по-різному — хтось цілком успішно працює на новому місці, хтось — жевріє на гарантоване державою фінансування.

LB.ua поїхав у Вінницю, аби побачити, як живеться там сьогодні Донецькому університету імені Василя Стуса.



Наталія Шимків

Головна — Суспільство — Освіта — 28 березня 2019, 11:44

Донецький університет у Вінниці

Вулицю 600-річчя у Вінниці підкаже чи не кожен: «А вам у той Донецький університет? Виходити на зупинці і він навпроти». Головний корпус ДонНУ імені Василя Стуса розташований в адміністративній будівлі заводу «Кристал», де за Радянського союзу виготовляли діаманти. Завод, до речі, працює і сьогодні, в сусідній будівлі.

– Він (ДонНУ — Авт.) тут класно катірується, — каже пенсіонер Петро, який показує дорогу, — в мене внучка вчиться в Києві в університеті Шевченка, але думає на магістратуру йти сюди, бо тут і викладачі сучасні, і все дуже швидко розвиваються, це дуже серйозно. Я сам радію, коли бачу, скільки в нас тут молоді ходить, буде кому місто розбудовувати.



Фото: Анна Ютченко

Офіційно двері ДонНУ у Вінниці відкрились 3 листопада 2014 року. Сьогодні тут майже 7 тисяч осіб — студентів, викладачів, працівників.

В маленькому кафе-їдальні «Універ» студенти активно обговорюють між собою новини, хтось розв’язує задачу з математики, інші голосно вирішують, який цього разу спробувати хот-дог — американський, український чи французький.



Фото: Анна Ютченко

– Дівчата, а що це ви тут фотографуєте, ми дозволу не давали, в нас тут окрема республіка, дозвіл керівників не підходить, — вигукує продавчиня і просить сховати камеру.

Щоб не створювати конфлікт, виходжу на вулицю — в «курилці» студентів багато, проте не всі йдуть на діалог. Настя приїхала з селища неподалік Бахмута три роки тому, каже, що спочатку було дуже складно, але про переїзд не шкодує: «Я не хотіла залишатись вдома, тут безпечніше. Навчанням задоволена, хоч інколи дуже лінуюсь. Тут є викладачі-вахтовики, які приїжджають на вичитку лекцій і їдуть (модульний тип викладання предмету — LB.ua), це мені дуже подобається, бо так ми відпочиваємо від них. А ще в університеті є можливість поїхати навчатись на семестр за кордон».

Олексій приїхав до Вінниці здобувати освіту чотири роки тому з Донецька, головна мотивація — підтримувати та зберігати традиції свого міста — того, яким воно було до окупації.

На першому поверсі університету працює коворкінг-зона, де можна повчитись, пограти в настільні ігри або просто відпочити, якщо між парами «вікно». Антона зустрічаю саме тут, готується до колоквиуму з фізики.

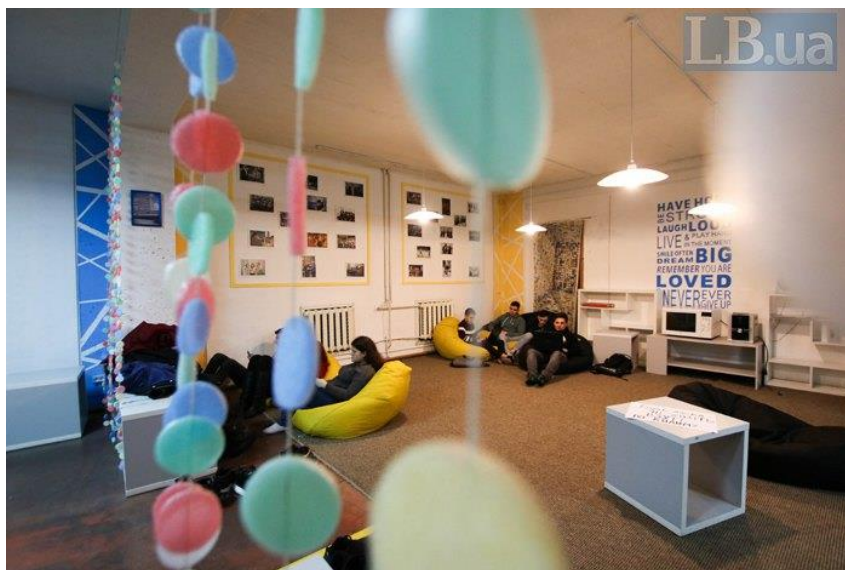


Фото: Анна Ютченко

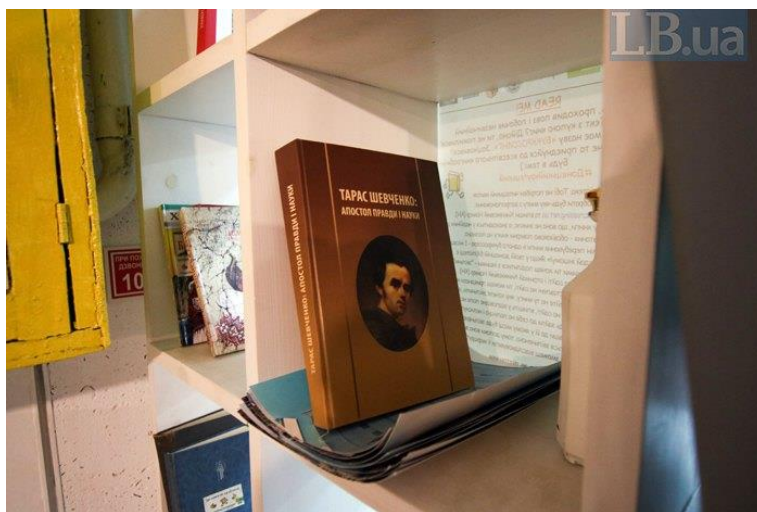


Фото: Анна Ютченко

– Я давніше переїхав до Вінниці, ще до вступу та подій на Донбасі, тому вважаю себе переселенцем частково. Обрав цей університет, бо тут перспективно. Вивчаю кіберзахист, поки дуже складно, в нас на першу курсі відрахували п'ятох людей за неуспішність. Вступив на бюджет, оскільки тато-

АТОвець, — розповідає другокурсник, — я був на соціальній стипендії, але втратив її через низькі бали на першому курсі.

З січня 2017 року Уряд таки почав виплачувати соціальні стипендії студентам, які є внутрішньо переміщеними особами — 750-2000 гривень (скільки саме — залежить від рівня акредитації ЗВО та додаткового статусу вразливості внутрішньо переміщеної особи — LB.ua).

19-річний Іван з Вінниці обирає між місцевим медичним університетом імені Пирогова та Донецьким національним, врешті подав документи в Стусівський, на хіміка: «Мені подобається тут навчання, зовсім не шкодую, — каже хлопець, — найбільше імпонує, що є загальноуніверситетські дисципліни на вибір. Їх цього року було аж 46, очі розбігались. І найголовніше, ти можеш чесно написати, що тобі сподобалось, а що ні».

Успішна адаптація

У 2014 відбулося переміщення 20 університетів до 4 областей України: Вінницької, Дніпропетровської, Луганської, Донецької. На сьогодні два з них пройшли процедуру реорганізації: торік Донбаський державний технічний університет було приєднано до Східноукраїнського національного університету імені Даля (м. Сєверодонецьк, Луганська область), а Донецька державна музична академія імені С.С. Прокоф'єва до Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, що в Києві (цей університет був перенесений з анексованого Криму — LB.ua).

На журналістський запит LB.ua щодо кількості студентів із окупованих територій, які переїхали разом зі своїми університетами чи перевелися в інші, у МОН відповіли, що така інформація в звітах відсутня.



Фото: Анна Ютченко

У ДонНУ згадують: восени 2014 для евакуації закладу МОН запропонувало три міста: Київ, Тернопіль і Вінниця. Київ, за словами проректорки з науково-педагогічної роботи Тетяни Нагорняк, університет не «потягнув» би через широкий освітній ринок міста, а також матеріально, оскільки перші кошти від Міністерства отримав аж 30 листопада. До того від весни тривала довга пауза, оскільки держава вирішувала, кому можна платити, а хто залишився на окупованій території.

– У Тернополі ми б втратили половину наших здобувачів освіти, бо він далеко від Донецька, і розбіжності менталітету грали б не нашу користь. Як виявилось, Вінниця — місто освітнє, тому що тут дуже багато освітніх закладів різного рівня, багато профільних університетів — педагогічний, медичний, політехнічний, аграрний, але не було класичного. Ми приїхали як єдиний класичний університет і протягом першого року зайняли перше місце серед закладів вищої освіти центральної України.

Конкурентами місцевим університетам адміністрація Донецького університету імені Василя Стуса себе не вважають. Навпаки, кажуть, що своїми успіхами піднімають загальну планку.



Фото: Анна Ютченко

– Ми не конкуруємо з місцевими університетами, а конкуруємо з кращими за себе, — додає проректорка. — Аби до нас йшли ті, хто кого не забрали Київ або Польща. Ми постійно намагаємось укрупнювати програми та пропонувати щось таке, чого не існує в традиційних українських університетах. У цьому році — «Цифрова журналістика», «Комп’ютерна фізика», «Публічна лінгвістика».



Фото: Анна Ютченко. Тетяна Нагорняк

На запитання, чи не шкода буде залишати Вінницю та відбудований університет, коли Донецьк буде звільнено, проректорка Тетяна Нагорняк з усмішкою відповідає:

– А чому ви думаєте, що ми будемо його залишати? Сьогодні вже кожен четвертий працівник університету — вінничанин. Інтеграція пройшла дуже природно, ми не можемо взяти і все покинути. Я переконана, що Донецьк знову буде українським, — тоді, можливо, існуватиме дві філії Стусівського університету. Але, думаю, що це буде не за мого життя.

Для підтримання порядку в університеті діє внутрішня система оцінювання якості освіти, серед заходів — рейтинг діяльності викладачів, кафедр, факультетів; оцінювання ефективності діяльності не факультетських структурних відділів, оцінювання студентами якості викладання, яке відбувається протягом сесії після того як студент склав дисципліну. Студент заповнює анонімне опитування, в якому розповідає про успішні та невдалі деталі курсу. Одна профільна дисципліна раз у семестр обов'язково англійською мовою.

– Ми тримаємо планку приблизно п'ять з половиною тисяч студентів, бо більше не можемо собі більше дозволити; у нас чотири корпуси і в місяць ми витрачаємо близько мільйона гривень тільки на оренду, — продовжує Тетяна Нагорняк. — Якщо брати ще один корпус, це буде дуже дорого для нас. МОН покриває приблизно половину з цього мільйона, але дуже часто з певною заборгованістю.

Не все так добре: як живуть інші переміщені університети

Переїзд ДонНУ до Вінниці у МОН зазвичай позиціонують як успішний кейс у кризовій ситуації. Оскільки університету вдалося не лише відновити

свою роботу одразу після евакуації з Донецька, але й стабільно потрапляти до списку найкращих закладів вищої освіти України. У 2016 році ДонНУ посів 9-те місце серед найкращих університетів у рейтингу «Топ-200 України», у 2017 та 2018 — 27-е.



Фото: Анна Ютченко

Проте ця історія, радше, виключення з правил. Реальна ситуація з університетами-переселенцями на сьогодні складна, оскільки багато з них не надають якісну освіту, а просто існують за стабільне бюджетне забезпечення.

Для порівняння, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, який тепер розташований в Старобільську, торік у тому ж самому рейтингу «Топ-200» був на 71-й позиції, а Таврійський національний ім. Вернадського, який переїхав у Київ, — 129-му.

– Що робить медичний університет у Кропивницькому, де йому ні бази не дають, ні гуртожитків? Або що робить Луганський національний аграрний у Харкові, де є свої три аграрні університети? Треба було одразу в 2014 році перевозити студентів і викладачів, а не інституції — говорить директор аналітичного центру CEDOS Єгор Стадний. — Вийшло так, що ми перевезли інституції, які частково є неспроможними і підсадили їх на бюджетну голку. Вони втратили свою базу, викладачів і пережили кризу, але, в той же час, їм

створюють зараз певні пільги, які не покращують їхній стан справ, а лише усіяко закріплюють це кризове становище.

З державного бюджету переміщеним університетам забезпечують фінансування на оплату праці викладачів, виплату стипендії аспірантам і докторантам, соціальне забезпечення пільгових категорій студентів. Для студентів з окупованої території діє можливість вступу через освітні центри «Донбас-Україна» та «Крим-Україна» за спрощеною системою – без результатів зовнішнього оцінювання і атестату про закінчення школи на українській території. Щороку в ДонНУ вступають 100-150 осіб з Донецької і Луганської області, з них понад 40 осіб — за допомогою освітніх центрів.

Стадний пояснює, що для вступників такі пільги — «ведмежа послуга»:

– Якщо ми хочемо прихилити молодь з окупованого Донбасу, треба дозволити вступати без ЗНО скрізь — не лише в переміщені університети. Таким чином, ми збільшимо кількість вступників і справді будемо конкурувати за цих молодих людей з Росією, яка теж створює для них пільгові умови. Це саме стосується абітурієнтів з Криму — їм дали бюджетні місця в південних областях, а чому не в київському Шевченка, Могилянці, КПІ?

Пільгове забезпечення вигідне самим університетам і їхнім керівникам, адже вони гарантовано отримують державне фінансування та максимальний обсяг бюджетних місць. В держави совість теж ніби чиста — університети перевезли, їх ректори та колективи не ображені, працюють на своїх старих посадах, як і раніше.

Втім, можливо, в найближчі роки ситуація докорінно зміниться — Національне агентство із забезпечення якості освіти обіцяє закрити всі університети, які не можуть надавати освітні послуги на достатньому рівні.

У топі. Чому не можна довіряти рейтингам університетів

Як обрати університет для навчання? Нещодавно Міністерство освіти і науки разом з аналітичним центром CEDOS підготували поради для вступників про вибір та спеціальності. Серед них: поспілкуватись зі старшокурсниками та запитати, чи є в університеті корупція при складанні іспитів; ознайомитись зі змістом програм; дізнатись, чи є можливість для реалізації студентських проектів. А також не вірити в те, що платне — обов'язково краще.

Натомість, студенти та їх батьки часто враховують зовнішні фактори, такі як бренд університету та його місце в загальнонаціональних рейтингах.

Про те, як не потрапити на гачок псевдорейтингів, і що варто враховувати при проведенні реального оцінювання закладів вищої освіти,

відповідає на запитання LB.ua директор аналітичного центру CEDOS Єгор Стадний.



Фото: thinktwiceua.org. Єгор Стадний



Наталія Шимків

То що, українськими рейтингами не можна довіряти?

Ні, вони не відповідають стандартам, на яких мають базуватися рейтинги, в першу чергу через проблеми з достовірністю даних. Треба говорити чесно, що українських рейтингів немає взагалі, ми не маємо їх визнавати за валідні. Наприклад, рейтинг «Топ-200» не оприлюднює своєї методології. Якщо спробуєте знайти рейтинги за різні минулі роки, то будуть лише таблички, хто яке місце посів, натомість абсолютно не зрозуміло, як відбувався збір інформації, яким чином вона оброблялась, які індикатори були вирішальними в підсумковому оцінюванні. Те, що цієї методології немає в публічному доступі, дає мені підстави стверджувати, що подібні рейтинги просто не відповідають базовим вимогам.

А які це базові вимоги?

У 2006 році на другому скликанні міжнародної рейтингової експертної групи IREG, за підтримки ЮНЕСКО та Інституту політики в галузі вищої

освіти було розроблено Берлінські принципи ранжування університетів. Вони передбачають, щоб компанії, які розроблятимуть рейтинги закладів вищої освіти, керувались професійно складеною методологією та відповідали за достовірність даних. До прикладу, пункт 3 передбачає визнання різноплановості університетів і прийняття до уваги відмінностей задач і цілей їхньої діяльності. Тобто, треба зіставляти порівнювані між собою університети, а не складати загальнонаціональні рейтинги всіх підряд. Заклади вищої освіти бувають різних типів, водночас не треба зловживати і казати, що кожен університет неповторний, — вони просто належать до різних категорій. Розділяти потрібно не стільки за напрямками (аграрний чи мистецький), а за цілями, які перед собою ставить заклад; потім, у кожній такій когорті підбирати властиві університету параметри. Наприклад, може виявитись, що відсоток зайнятих випускників буде більшим у тих закладів, що більше працюють на ринок праці, ніж у тих, для кого важливіші дослідницькі результати.

Як тоді проводити рейтингування університетів?

Є прості правила: організація, яка проводить оцінювання, має бути прозорою, тобто будь-хто має розуміти, хто фінансує цю організацію, звідки вона бере дані про кожен університет, як їх отримує, наскільки ці дані валідні. Не всі дані можна брати у вищих закладах, тому що вони будуть зацікавлені в тому, щоб створювати собі кращий імідж, відповідно, треба звертатись до третіх джерел.

У дослідженнях є таке явище як відтворюваність результатів дослідження, в рейтингах вона теж має бути. Окрім цього, оцінка має вимірювати властиві для університетів явища. Припустимо по аналогії, є спортивні змагання з бігу і тут хтось приходить з вагами для того, щоби вимірювати біг спортсменів. Це неправильний інструмент, біг спортсменів вимірюється за допомогою секундоміра. Так само з університетами і рейтингами. Якщо ми вимірюємо діяльність університетів, нам треба

вимірювати те, що залежить від них, а також те, що переслідують університети як свою мету.

Наприклад, дуже дискусійним є питання залучення такого показника, як середній бал ЗНО всіх вступників університету. Це ж нібито геть не результат роботи університетів, адже навчаються ці люди в школі, ходять до репетиторів і потім доходять до університетського навчання. А хтось може сказати — але це діяльність університетів в галузі приваблення вступників з високими чи низькими балами ЗНО. Тобто, ми оцінюємо, наскільки університети популярні серед відмінників, або тих, хто має високі бали ЗНО.

По-друге, має бути мета рейтингу — для чого ми його складаємо? Мета — просто всіх проінформувати, надати акредитацію, проінформувати роботодавців, батьків і абітурієнтів чи щоб стимулювати університети бути кращими? Все залежить від чітко поставлених цілей.



Фото: Макс Левин

Які тоді мають бути індикатори?

Індикаторів не має бути багато. Мені імпонують ті параметри, що стосуються зовнішніх оцінок, а не те, що дають самі університети. Якщо ми

беремо п'ять параметрів, то нехай лише один буде надаватися безпосередньо самими закладами вищої освіти, чотири інших, щоб йшли з незалежних джерел. Наприклад, я вважаю, що валідні, тобто правдиві опитування студентів про їхній рівень задоволеності навчання в університеті, — мусять бути в рейтингах. Їх можна проводити онлайн, на окремій платформі з електронними кабінетами, логіном і паролем кожного учасника.

Я би тут навів британське національне опитування студентів, під час якого студенти зазначають, наскільки вони задоволені чи ні різними аспектами навчання в університеті. І знову ж таки, цих питань не має бути багато, тому що чим їх більше, тим менше студентів захоче на них відповідати. На першому етапі я би взагалі звів опитування до трьох-чотирьох питань відносно простих для інтерпретації, тому що питання інтерпретації відповідей теж дуже важливе.

На що ще справді варто орієнтуватись при виборі та аналізі університету?

На рівень зайнятості серед випускників. Це також те, що не залежить від університетів безпосередньо. Компанія може отримати дані за допомогою з'єднання кількох електронних баз, і поглянути, наскільки успішно чи ні працевлаштовуються випускники. Варто брати найбільш простий параметр — частка зайнятих випускників конкретного року. Це все мусить приводитись до певного розміру університету — тому що зрозуміло, що в певних показниках можуть бути якісь переваги суто за рахунок розміру університету.

А як щодо міжнародних рейтингів у які потрапляють українські університети?

Найбільш на слуху міжнародні рейтинги The Times Higher Education (THE), QS, ARWU і U-Multirank. Ці міжнародні рейтинги для абсолютної більшості українських університетів поки що не показові, причина цьому дуже проста, — вони не дотягують до цієї ліги. Це все одно, щоб ми запросили

Україну в «Формулу-1», але б дали стару машину, слабку команду і вона би займала завжди останні місця. З того, що в нас відбувається «Формула-1» може і був би якийсь дохід, але з того що ми завжди програємо, — жодної користі. Найближчі роки наші позиції в цих рейтингах не зміняться, тому що там дані беруться із запізненням, — річною, а то й дворічною давністю.